

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

**RODINNÁ POLITIKA V ČR SE ZAMĚŘENÍM NA FINANČNÍ
PODPORU RODIN**

Bakalářská práce

Studijní program: Sociální práce

Autor: Ivana Bodláková, DiS.

Vedoucí práce: PhDr. Eva Klimentová, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Rodinná politika v ČR se zaměřením na finanční podporu rodin“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V České Třebové dne 30.03.2024

Ivana Bodláková, DiS.

Anotace

Jméno a příjmení:	Ivana Bodláková, DiS.
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Sociální práce
Obor obhajoby práce:	Sociální práce
Vedoucí práce:	PhDr. Eva Klimentová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024
Název práce:	RODINNÁ POLITIKA V ČR SE ZAMĚŘENÍM NA FINANČNÍ PODPORU RODIN
Anotace práce:	Cílem bakalářské práce je v souvislosti s novelou podmínek nároku na rodičovský příspěvek k 1. 1. 2020 porovnat změny a dopady ve finančním rozpočtu rodin s dětmi, pobírajícími rodičovský příspěvek a současně také dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi, a to v období 4. čtvrtletí 2019 a 1. čtvrtletí 2020. Teoretická část bakalářské práce je zaměřena na definování rodinné politiky a její přímé a nepřímé finanční podpory, která je poskytována rodinám s dětmi. V empirické části je pomocí analýzy dokumentů porovnána výše rodinných rozpočtů ve sledovaných případech. Výsledkem jsou přehledné tabulky s komentáři, návrhy doporučení z hlediska finanční podpory rodin.
Klíčová slova:	rodinná politika, finanční podpora rodin, rodičovský příspěvek, dávky pomoci v hmotné nouzi, rodinný rozpočet
Title of Thesis:	Family policy in the Czech Republic with a focus on financial support for families.
Annotation:	The aim of the bachelor thesis is, in connection with the amendment of the conditions for entitlement to parental allowance as of January 1, 2020, to compare the changes and impacts on the financial budget of families with children receiving parental allowance and simultaneously benefits from the system of material need assistance, during the period of the 4th quarter of 2019 and the 1st quarter of 2020. The theoretical part of the bachelor thesis focuses on defining family policy and its direct and

	indirect financial support provided to families with children. In the empirical part, the level of family budgets in the observed cases is compared through document analysis. The result is clear tables with comments and recommendations regarding financial support for families.
Keywords:	family policy, financial support for families, parental allowance, benefits for material need assistance, family budget
Název příloh vázaných na práci:	x
Počet literatury a zdrojů:	31
Rozsah práce:	56 s. (88 185 znaků s mezerami)

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. RODINA V ČR	8
1.1 Sociální politika v ČR.....	11
1.2 Rodinná politika	12
2. RODINA V SYSTÉMU DÁVEK STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY	16
2.1 Rodina s rodičovský příspěvkem.....	16
2.2 Rodina s přídavkem na dítě	21
3. RODINA V SYSTÉMU DÁVEK POMOCI V HMOTNÉ NOUZI	24
3.1 Rozdělení dávek.....	25
3.2 Rodina s příspěvkem na živobytí	26
EMPIRICKÁ ČÁST	32
4. METODIKA	32
4.1 Cíl výzkumu.....	33
4.2 Sběr dat, výzkum	33
5. VYHODNOCENÍ ZÍSKANÝCH DAT	36
5.1 Tabulka č.1 s komentářem	36
5.2 Tabulka č. 2 s komentářem	41
5.3 Tabulka č. 3 s komentářem	44
5.4 Návrhy, doporučení, diskuze	49
ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	53
SEZNAM TABULEK	56

Úvod

Rodina. Obecný pojem propojený s různými definicemi. Forma soužití, výchova dětí, základní jednotka společnosti, hmotné zajištění, předávání kulturního kapitálu, zóna zázemí, jistoty a bezpečí. Rodina, kterou lze chápat také jako objekt sociální politiky státu, neustále mění své chování a tendence, a to společně s populací, jejíž je součástí. Stát na druhé straně reaguje prostřednictvím svých opatření, a to nejen rodinnou politikou, za účelem vytvoření podmínek optimálních pro rozvoj rodin a z toho plynoucí podpory jejich žádoucího chování.

Téma rodinné politiky v České republice (dále jen „ČR“) se zaměřením na finanční podporu rodin jsem si zvolila z důvodu propojenosti mé pracovní praxe, v rámci které jsou aplikovány právní normy týkající se dávek pro rodiny. Mám tak možnost sledovat jejich důsledky na konkrétních rodinách, na jejich finanční situaci a požadavcích ohledně finanční podpory ze strany státu.

Cílem této bakalářské práce je v souvislosti s novelou podmínek nároku na rodičovský příspěvek k 1. 1. 2020 porovnat změny a dopady ve finančním rozpočtu rodin s dětmi pobírajícími rodičovský příspěvek a současně také dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi, a to v období 4. čtvrtletí 2019 a 1. čtvrtletí 2020. Tato data budou zpracována ve formě přehledných tabulek s uvedením komentářů. Součástí empirické části práce budou návrhy a doporučení z hlediska finanční podpory rodin.

Teoretická část bakalářské práce bude zaměřena na vymezení sociální politiky v ČR a definování rodinné politiky. Dále bude věnována přímé a nepřímé finanční podpoře, kterou je možné poskytovat rodinám s nezaopatřenými dětmi.

Vzhledem k tématu bakalářské práce nebudou v textu opomenuty změny v podmínkách čerpání dávek státní sociální podpory. Konkrétně tedy novela zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, která upravila možnosti čerpání nároku na rodičovský příspěvek k 1. 1. 2020. Text popíše podmínky stavu před a po její účinnosti. Touto novelou byla rodinám s dětmi do věku čtyř let dána možnost přilepšit svým rodinným rozpočtům, avšak je nutné zamyslet se i nad druhou stránkou věci. Tou jsou dopady na rodiny pobírající rodičovský příspěvek a zároveň dávky ze systému pomoci

v hmotné nouzi. Pro tyto rodiny je rodičovský příspěvek v plné výši započítatelným příjmem pro stanovení výše dávky.

Provázanost dávkových systémů a jejich novelizací nemusí být na první pohled vždy zřejmá. Správné chápání a porozumění těmto souvislostem je nezbytné pro volby, které následně ovlivňují finanční rozpočty rodin i státu.

TEORETICKÁ ČÁST

Jak je uvedeno již v úvodu práce, její teoretická část bude věnovat vymezení sociální politiky v ČR, definování rodinné politiky. Další část bude věnována přímé a nepřímé finanční podpoře, která může být poskytována rodinám s nezaopatřenými dětmi.

Nejprve se bude bakalářská práce zabývat pojmem rodina, její definicí, funkcemi a rolí rodiny ve společnosti.

1. RODINA V ČR

Doba se radikálně změnila, mění se celá naše společnost, a to včetně tradiční rodiny. Společnost si neví rady s novými formami soužití lidí, a to často v protikladu se zavedenými tradicemi. Rodinný život byl utvářen v průběhu tisíciletí. Některé změny jsou nutné, pozitivní, jiné mohou být negativní, škodlivé. V různých dobách a v různých kulturách je možné shledat jak podobnosti, tak i rozdíly v uspořádání rodiny. Není možné vyhnout se ani kontroverzním tématům, jako jsou nevěra, mnohoženství či promiskuita. Dochází ke změnám v životních hodnotách lidí a je na každém jednotlivci, kam bude směřovat rodina a její hodnoty do budoucna (Vondrušková, 2020, s. 9).

Podle Sekota je rodina soubor lidí, který může být spojen krví, manželstvím nebo adopcí, a sdílí zodpovědnost za reprodukci a péči o své členy (Sekot, 2006, s. 23). Je to strukturovaný celek nebo systém, jehož cílem je vytvořit bezpečné a stabilní prostředí pro život lidí (Plaňava, 2000, s. 12). V moderní rodinné politice podle Krebse je rodina chápána jako soubor společně bydlících a hospodařících manželů nebo partnerů s dítětem nebo dětmi, případně jednoho rodiče s dítětem nebo s dětmi, ačkoli v rámci tohoto konceptu může existovat i širší rozpětí rodinných dynamik, včetně neúplných rodin a rodinných domácností s dalšími členy (Krebs, 2007, s. 348).

Každý jedinec má svou vývojovou linii, stejně jako se vyvíjí lidské vztahy, jejichž limity plynou ze zákonitostí lidské psychiky a souvisejícího chování a jednání, a to včetně důsledků prožitých z hlediska traumatizujících událostí. Rodina je odrazem vývoje společnosti. Každá rodina má svůj cyklus, řeší různé radostné i nepříznivé životní situace. Často diskutovanými tématy jsou např. odkládání mateřství, vysoká zaměstnanost či vzdělanost žen, výběr partnera, rodiny se specifickými potřebami, ale také např. týrání či

zneužívání dětí, formy péče o dítě po rozvodu, formy náhradní rodinné péče anebo vliv rodiny a výchovných stylů na vývoj dítěte, na fungování rodiny (Sobotková, 2001, s. 11).

V rámci rodiny má význam také pojetí genderu, tj. genderové stereotypy, předsudky. Každá rodina prochází čas od času krizovými obdobími, ať už se jedná o problémy v rámci rodinného hospodaření, trávení volného času či výchovy dětí a další. Je mnoho rodin harmonických, ale také rodin disharmonických. Vysoká rozvodovost, nízká porodnost, nesezdaná partnerství, rodiny, v nichž vychovává děti pouze jeden z rodičů, a další faktory mají vliv na fungování současných rodin (Sobotková, 2001, s. 45).

V ČR existují různé formy rodinného života, narůstá počet rozvádějících se párů, nesezdaných párů, svobodných matek. Výjimkou nejsou rodiny a páry stejného pohlaví anebo odlišných genderových identit. Mladí lidé odkládají manželství i rodičovství. Touží po osobní svobodě, mají svůj životní styl, kdy manželství je jimi často vnímáno jako omezující, zpomalující kariéru matky v případě narození potomka. Jedná se také o zodpovědnost, o nevratné rozhodnutí v případě založení rodiny, kdy často je také diskutována nestabilita současného globálního světa. Odlišným způsobem vnímají založení rodiny ženy a jinak muži. Přednost dávají mladí lidé v dnešní době cestování, studiu, budování kariéry než uzavírání manželství, zakládání rodiny (Sobotková, 2001, s. 15).

Rodičovství je výzvou, zdrojem podnětů, dává lidem příležitost poznávat sám sebe, ale také druhého. Také vztah k dětem prošel historickým vývojem. Mnoho mladých párů má tendenci omezovat počet dětí v rodině, prodlužuje se také doba, kdy děti žijí společně s rodiči. Současný styl života je zaměřen na výkonnost, stírá se role muže a ženy v rodině. Ženy dnes již nejsou jen matkami a hospodyňkami, jako tomu bylo dříve. Stávají se nezávislými na partnerovi, manželovi (Sobotková, 2001, s. 17).

Skloubení rodinného a pracovního života může být pro spoustu rodin náročné a týká se většinou žen. Ženy s malými dětmi mají často potíže najít zaměstnání, celá rodina se musí přizpůsobit nové situaci při narození potomka. Někteří zaměstnavatelé zavádějí firemní školky. Zpočátku může být problémem organizace času celé rodiny. Děti by měly být součástí rodiny a nikoli jen jejími konzumenty. V každé rodině jsou však uplatňovány různé výchovné styly. Dnešní doba je nejistá. Kdo si chce udržet zaměstnání a určitou životní úroveň, musí neustále pracovat, rozvíjet své schopnosti a dovednosti. Každý má

svůj žebříček hodnot, různé životní postoje, různé příležitosti se v dnešní náročné informační a moderní společnosti uplatnit (Rydvalová, Junová, 2011, s. 133).

Otevřená ekonomika nabízí mnoho podpůrných služeb, ať už se jedná o pomocnice na úklid, soukromé zařízení péče o děti, baby sitting a další. V ČR je mužská rodičovská dovolená spíše raritou. Muži mají vyšší platy, tedy i vyšší důchody. Pro rodinu je tak výhodnější, aby s dítětem doma zůstala žena a muž živil rodinu. Také výchova dětí v rodinách je stále založena na předsudcích. Jinak jsou vychovávány dívky, odlišně pak chlapci (s kočárkem a panenkou vidíme spíše dívky nežli chlapce). Současná společnost diskutuje o společenských postojích a stereotypch, o představách z hlediska úspěchu, spokojeného života, o měnící se společenské struktuře rodin, o zvyšujících se nárocích zaměstnavatelů a o dalších tématech týkajících se rodiny, rodinného života, který je nutno v současné době skloubit se zaměstnáním, s profesním životem (Rydvalová, Junová, 2011, s. 20-21).

Zatímco v rámci evropské, státní a firemní politiky je pojem sladování spojován zejména s vytvářením možností pro skloubení práce a osobními zájmy či výchovou dětí, na osobní úrovni se pak jedná o schopnost zachovat rovnováhu v osobním a profesním životě i v náročných podmínkách, které společnost vytváří. Představy, postoje a stereotypy často vytvářejí konflikty, zklamání, frustraci. Důležité jsou postoje, zvyky, motivy jedinců, přizpůsobení se současnému standardu společnosti. V životě lidí má významné místo relaxace, odpočinek, udržování vztahů s přáteli, ale také vzájemná komunikace, seberozvoj a další. Důležitou roli sehrává zejména rodina, domov, zázemí, zdraví či finanční situace (Rydvalová, Junová, 2011, s. 22).

Péče o děti a sladění pracovního a rodinného života je prioritou ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“), a to při úzké spolupráci všech zainteresovaných stran, tj. s místními samosprávami, s neziskovými organizacemi, církvemi v rámci podpory rodinného života. Rodiny mají v současné době zcela odlišné podmínky, než tomu bylo před několika desítkami let. Je nutné:

- **zkvalitnit péči o předškolní děti;**
- **zajistit dostupnost služeb této péče,**
- měla by být maximálně **podporována prarodinná politika** (navyšování rodičovského příspěvku a dalších dávek, možnost flexibilního čerpání, zajištění

terénních sociálních služeb, podpora bydlení pro rodiny a další, tj. např. zvýhodnění částečných úvazků či práce z domova, daňové zvýhodnění, kompenzace nákladů na výchovu dětí, podpora rodin s více dětmi a další (MPSV, 2023).

K cílům patří také zvrácení nepříznivého demografického trendu, což by výrazně přispělo k ekonomické stabilitě v dlouhodobém časovém horizontu. Respektovány by měly být veškeré formy rodiny (např. výchova dítěte či dětí jedním z rodičů, homoparentální rodiny, kdy je dítě vychováváno partnery stejného pohlaví apod.) (MPSV, 2023).

Dalším z úkolů je také prevence rizikových jevů v rodinách, jako je např. domácí násilí, různé druhy závislostí rodičů, různé konflikty a krize v rodině. Rodina je velmi důležitá pro celou společnost, pro její soudržnost, pro její fungování. Současná situace mnoha rodin není příznivá, a to nejen po stránce finančního zabezpečení. Rodina a rodinná politika by měla být směřována s ohledem na všechny generace, na jejich vzájemné vztahy (MPSV, 2023).

Jak z výše uvedeného vyplývá, rodina je stále základní jednotkou společnosti, jejím stavebním kamenem. I když se tradiční rodina mění, mění se životní styl i životní hodnoty, postavení či role mužů a žen v rodině, je nutné věnovat péči a podpoře rodin zvýšenou pozornost. Je nutné podpořit mladé rodiny.

1.1 Sociální politika v ČR

Sociální politika je jednou ze stěžejních součástí politiky státu. Zahrnuje hospodářskou politiku a financování sociální sféry, rodinnou politiku, politiku bydlení, politiku vzdělávání a zdravotní politiku. Sociální stát je postaven na principu dodržování lidských práv, která mají právní, etický, historický, náboženský, filozofický, politický a sociální aspekt. Lidská práva jsou rovná, nezczitelná, přirozená a vyvíjejí se společně s vývojem státu, společnosti, jsou zaručena Ústavou (Duková a kol., 2013, s. 127).

Povinností každého státu je „*podporovat respekt k lidským právům a usilovat o jejich rozvíjení a dodržování*“ (Duková a kol., 2013, s. 9).

Stát plní v rámci sociální politiky zejména tyto funkce (Krebs, 2010, s. 75):

- funkce **konceptora** (vymezuje sociálně právní legislativu, určuje pravidla součinnosti vůči ostatním sociálním subjektům, dbá na jejich dodržování)
- funkce **vykonavatele** neboli realizátora (realizace poskytování dávek, podpory, pomoci).

Sociální politika závisí na ekonomických, politických a společenských podmínkách, na její kulturní vyspělosti, tradicích a ideologiích. Klade důraz na aspekty, jako je dobré zdraví, dobré vzdělání či zajištění obyvatel nezbytnými příjmy, kterými vyrovnává šance při vstupu do života. Formuje vztah jedinců a sociálních podmínek jejich života, čelí sociálním a ekonomickým ohrožením a vytváří příznivé podmínky pro rozvoj jedinců a sociálních skupin (Duková a kol., 2013, s. 13).

K základním cílům sociální politiky náleží poskytování sociálních jistot, umožnění přiměřeného způsobu života a zaručení lidských práv. Směřuje k ochraně, k osobnostnímu rozvoji lidského potenciálu společnosti. Definice sociální politiky nejsou jednotné, ale mají tyto tři společné znaky (Potůček, 1995, s. 30):

- **prospěšnost občanům;**
- **vázanost na ekonomické i mimoekonomické cíle;**
- **užívání nástrojů, které umožňují přerozdělování zdrojů.**

Sociální politika je jednou z nejdůležitějších politik každého státu. Jedná se o jeho občany, o jejich životní úroveň, o podporu jedinců i rodin, které se dostaly do nepříznivé životní situace a nejsou ji schopny řešit svépomocí.

1.2 Rodinná politika

Vzhledem k cíli bakalářské práce, která je zaměřena na podporu rodin, se bude další kapitola zabývat přímo politikou rodinnou. Ta poskytuje rámec pro podporu a ochranu rodinného života a vytváří prostředí, ve kterém mohou prosperovat a plnit své funkce, má možnost zlepšit jejich pohodu, stabilitu a funkčnost.

Rodinná politika zahrnuje soubor aktivit a opatření za účelem podpory rodiny. Jedná se o průřezovou politiku, která zasahuje do různých oblastí veřejného života společnosti. Týká se však také oblastí vysoce soukromých, které musí respektovat z hlediska autonomie a schopnosti rodin rozhodovat se samostatně. Proto je rodinná politika soustředěna na

podporu rodin v rámci výkonu jejich přirozených funkcí, a nikoli na přebírání těchto rolí a zasahování do vnitřního života rodin, do rozdělení sociálních dávek v rodině apod. (MPSV, 2023).

Cíle rodinné politiky se mohou lišit v závislosti a konkrétních prioritách a hodnotách vlády, společnosti a kultury. Nicméně, hlavním cílem v moderních státech je zmírňování narůstajících nákladů rodin při péči o mladou generaci a určité ocenění výkonu rodinných funkcí. Rodinná politika posiluje společenskou vážnost rodin a manželství, chrání svobodný a všestranný rozvoj člověka v rodině, zlepšuje životní podmínky. Další oblast, kterou sleduje, je slučitelnost rodinné funkce a zaměstnání. Má možnost podporovat flexibilitu pracovního času, napomáhat efektivnějšímu a prospěšnějšímu sladění rodičovství a pracovních aktivit. Realizace cílů se děje na principu sociální solidarity, principu sociální spravedlnosti a principu sociální garance (Krebs, 2010, s. 378). Členové rodiny by měli navzájem naplňovat své potřeby a s ohledem na zájmy rodiny jednat i v prostředí mimo rodinu. Podpora by měla být poskytována s přihlédnutím ke konkrétním potřebám a situacím (Matoušek a kol., 2014, s. 13).

Obecně systém podpory rodiny může mít různé podoby. Finanční podpora přerozděluje příjmy rodinám či osobám ve společensky uznaných situacích. Tato finanční podpora může být považována za nejvýznamnější, směrem k rodinám ji lze mířit pomocí sociálních dávek (přímo) nebo přes daňová opatření (nepřímo). Přímá finanční podpora je snadno měřitelná, oceňuje či kompenzuje výkon rodinných funkcí. Nepřímá finanční podpora je adresná, čerpána pomocí daňových soustav v konkrétních sociálních situacích. Nefinanční podpora se uskutečňuje pomocí nabídky různých služeb (Höhne, 2008, s. 10-16).

Sociálními situacemi jsou interakce, jevy, které se odehrávají v sociálním prostředí a ovlivňují jednotlivce, skupiny nebo společenství. Tyto sociální situace můžeme dělit na předvídatelné a nepředvídatelné, podle skutečnosti, zda je známé, že nastanou a určitým způsobem negativně postihnou sociální postavení subjektu či nikoliv (Koldinská & Tröster, 2018, s. 64).

Dle toho, jaké životní události subjekt řeší, jakým způsobem jsou dávky v jednotlivých systémech financovány a jakým způsobem jsou tyto systémy organizačně zajištěny, dělíme systémy pomoci na (Krebs, 2010, s. 177-178):

- **sociální pojištění**
- **státní sociální podporu**
- **sociální péči (pomoc).**

Např. rodiny, které očekávají potomka, by měly mít alespoň základní znalosti o nemocenském pojištění, v návaznosti na peněžitou pomoc v mateřství je to pak nastavení rodičovského příspěvku a v případě návratu na trh práce jsou to otázky spojené se zaměstnáním a pracovní právní ochranou rodičů. Pokud se rodina dostane do nepříznivé finanční situace, pak je možná podpora v hmotné nouzi či podpora ze strany sociálních služeb, sociálních pracovníků. V situaci, kdy není hrazeno jedním rodičů výživné stanovené soudem, je možné využít náhradní výživné, tj. dávku vyplácenou Úřadem práce ČR (dále jen ÚP) (MPSV, 2023).

Velmi důležité je v případě rodin a jejich podpory sladění pracovního a rodinného života a také služby péče o dítě v dětské skupině. Dostupné a kvalitní služby péče o děti jsou pro ČR klíčové. V roce 2014 vstoupil v platnost zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině, ve znění pozdějších předpisů, který nastavil základní parametry této péče na nekomerční bázi. Tento zákon snižuje také riziko ohrožení chudobou v důsledku nedostatku příjmů, pokud je rodič delší dobu mimo pracovní trh (MPSV, 2023).

Sladování profesního a osobního života je velmi důležité, a to jak z hlediska historického a současného, tak také z hlediska problému žen a problému feministického či problému ekonomického. Jedná se o fenomén pracovního trhu a veřejných rozpočtů (nevyužitý potenciál žen, mateřství, mateřská a rodičovská dovolená, ohrožení chudobou apod.), ale také o podporu netradičních pracovních a rodinných rolí (genderově nestereotypní role, duhové rodiny). Někdy je sladování soukromého a profesního života životní a existenční nutností (např. při onemocnění jednoho z členů rodiny) (Homfray a kol., 2022, s. 115).

Jak z výše uvedeného vyplývá, podpora rodin se netýká pouze např. péče o děti, dostatečného počtu jeslí, mateřských škol, firemních školek apod., ale také zajištění odpovídající životní úrovně rodin. Rodina může čerpat různé druhy podpory, v souvislosti s životní událostí i sociální situací, kterou prožívá.

Další kapitola bude v souladu s cílem práce zaměřena na rodiny s dětmi, které čerpají rodičovský příspěvek. Rodičovský příspěvek je kromě jiných dávkou přímé podpory rodinám, vyplácenou ze systému státní sociální podpory.

2. RODINA V SYSTÉMU DÁVEK STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY

System davek státní sociální podpory je komplexní systém, který má za cíl poskytovat finanční pomoc jednotlivcům a rodinám k pokrytí základních životních nákladů a zlepšení životních podmínek (MPSV, 2023).

Tento systém dávek je upraven **zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů** (dále jen „zákon o státní sociální podpoře“). Dávky jsou administrovány a vypláceny Úřadem práce ČR a dělíme je na:

- **dávky poskytované v závislosti na výši příjmu:** přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné
- **dávky ostatní:** rodičovský příspěvek, pohřebné (Česko, 1995 §2-§2a)

Další část textu bude zaměřena na opakující se dávky státní sociální podpory, které nahrazují příjem rodiny a pomáhají k zajištění pomoci s náklady na výchovu a výživu dětí. Tedy konkrétně rodičovský příspěvek a přídavek na dítě.

2.1 Rodina s rodičovským příspěvkem

Rodina s rodičovským příspěvkem je skupina osob, která zahrnuje alespoň jednoho dospělého jedince a jedno nebo více dětí, na které rodič nebo rodiče pobírají finanční podporu od státu v podobě rodičovského příspěvku. Finanční příspěvek má za cíl pokrýt náklady spojené s péčí o děti do zákonem stanoveného maximálního věku nebo vyčerpání výše finanční podpory (MPSV, 2023).

Dle zákona o státní sociální podpoře je rodičovský příspěvek dávkou pro rodiče, kteří pečují po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně o nejmladší dítě do maximálně čtyř let věku dítěte (od 1. 1. 2024 do maximálního věku tří let), a to nejdéle do doby, kdy byla na rodičovském příspěvku vyplacena z důvodu péče o totéž nejmladší dítě v rodině, celková částka. Celková čerpaná částka rodičovského **do 31.12.2023** činila **300 000 Kč**, v případě vícero dětí, které se narodily současně, pak měl rodič nárok na vyčerpání částky do celkové výše **450 000 Kč**. Pro děti narozené **od 1.1.2024** se jedná o částku **350 000 Kč** a v případě vícero dětí má rodina možnost vyčerpat **525 000 Kč**. Podmínkou pro čerpání

rodičovského příspěvku je trvalý pobyt v ČR, a to jak rodiče, tak dítěte. (Česko 1995, § 30 odst. 1).

Rodič si může zvolit měsíční výši čerpání rodičovského příspěvku. Rozhodující je stanovená výše denního vyměřovacího základu peněžité pomoci v mateřství anebo nemocenské v souvislosti s porodem či převzetím dítěte k datu narození nejmladšího dítěte v rodině. Rozpětí minimální a maximální výše rodičovského příspěvku vychází ze 70 % třicetinásobku denního vyměřovacího základu. Pokud tato částka nepřesahuje 13 000 Kč nebo ani jednomu z rodičů nebylo možné vyměřovací základ stanovit, pak může být využito maximální volby, zákonem stanovené právě na zmíněných 13 000 Kč. Minimální výše měsíční dávky rodičovského příspěvku činí 50 Kč (Česko 1995, § 30 odst. 2-3).

Příkladem, v případě, že rodič **disponuje** vyměřovacím základem pro stanovení peněžité pomoci v mateřství či nemocenské v souvislosti s porodem či převzetím dítěte:

- ve výši 1 000 Kč; maximální možné měsíční čerpání rodičovského příspěvku činí 21 000 Kč (70 % z 1 000 Kč x 30 dní) u jednoho dítěte, a 31 500 Kč u vícero dětí (70 % z 1 000 Kč x 30 dní x 1,5)
- ve výši 350 Kč; maximální možné měsíční čerpání rodičovského příspěvku by dle výpočtu činilo 7 350 Kč (70 % z 350 Kč x 30 dní) u jednoho dítěte, a 11 025 Kč u vícero dětí (70 % z 350 Kč x 30 dní x 1,5); avšak rodič má možnost dle zákona nastavit maximální částku čerpání až na 13 000 Kč u jednoho dítěte a 19 500 Kč u vícero dětí
- rodič **nedisponuje** vyměřovacím základem peněžité pomoci v mateřství anebo nemocenské v souvislosti s porodem či převzetím dítěte a může volit měsíční výši rodičovského příspěvku s maximem 13 000 Kč u jednoho dítěte a 19 500 Kč u vícero dětí

Výši rodičovského příspěvku může rodič, který uplatnil nárok na rodičovský příspěvek, po uplynutí 3 celých kalendářních měsíců po sobě jdoucích, po které byl rodičovský příspěvek vyplácen, a to i v případě že došlo ke změně oprávněné osoby (žadatele), změnit. Volbu rodičovského příspěvku nelze provést zpětně. V případě, že výše dávky posledního vypláceného rodičovského příspěvku nedosahuje rodičem nastavené výše, vyplatí se tato zbývající částka spolu s částkou náležející za aktuální měsíc (Česko 1995, § 30 odst. 5-6).

Například, rodiči zbývá vyčerpat rodičovský příspěvek v celkové výši 28 000 Kč. Měsíční čerpání si nastavil na částku 15 000 Kč. Poslední vyplácená měsíční částka by tedy činila 13 000 Kč. Tedy vzhledem k výše uvedenému, mu v tomto případě budou tyto dvě měsíční částky spojeny do jedné a zasláno celých 28 000 Kč za aktuální měsíc a tím dojde k úplnému vyčerpání celkové výše rodičovského příspěvku.

Pokud čerpá rodič na nejmladší dítě dávky obdobné rodičovskému příspěvku v ČR v jiném státě Evropské unie, pak se tato vyplácená částka jiným státem z celkové částky rodičovského příspěvku v rámci ČR odečte, a to dle § 68 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004, o koordinaci systémů sociálního zabezpečení. Toto nařízení též upravuje podmínky pro vyplácení rodičovského příspěvku pro cizince, kteří v ČR o dávku rodičovského příspěvku žádají (Česko 1995, § 30 odst. 7).

Rodičovský příspěvek se vyplácí měsíčně, po uplynutí kalendářního měsíce, za který náleží. To znamená, že pokud nárok na dávku rodičovského příspěvku vznikl například od měsíce září, první výplata proběhne v měsíci říjnu (Česko, 1995, § 57).

Příjmy rodičů nejsou u této dávky sledovány. Rodič může při čerpání rodičovského příspěvku být výdělečně činný a zlepšit tak sociální situaci rodiny. Po dobu výdělečné činnosti či studia však musí zajistit péči o dítě sám anebo jinou nezletilou osobu, která o dítě bude pečovat (Česko 1995, § 30 odst. 2).

Rodič má nárok na jednorázovou výplatu dávky, která nebyla vyčerpana z celkové částky rodičovského příspěvku na dítě, které přestalo být nejmladším dítětem v rodině. Podmínkou této jednorázové výplaty je, aby alespoň jednomu z rodičů bylo možné k datu narození dalšího nejmladšího (tedy nově narozeného) dítěte v rodině stanovit denní vyměřovací základ anebo aby byl alespoň jeden z rodičů k tomuto datu považován za osobu samostatně výdělečně činnou. Jednorázová výplata je vyplácena po narození nejmladšího dítěte v rodině, a to v kalendářním měsíci následujícím po kalendářním měsíci, v němž rodič splnil ohledně narození nejmladšího dítěte v rodině ohlašovací povinnost. Tato změna musí být ohlášena příslušnému orgánu z hlediska přiznání nároku na rodičovský příspěvek (Česko, 1995, § 30a odst. 1).

V případě, kdy rodič přestane pečovat o jedno anebo více dětí společně narozených, dochází k přehodnocení nároku na rodičovský příspěvek a na jeho celkovou výši. Pokud by bylo zjištěno, že z důvodu rozdělení anebo sloučení společně narozených dětí byla

přečerpána celková výše rodičovského příspěvku, pak není tato situace považována za přeplatek na dávce. Pokud dojde k úmrtí dítěte či dětí a rodič pečuje pouze o jedno dítě, pak může být ze strany rodiče požádáno o odstranění tvrdosti zákona a bude-li této žádosti vyhověno, pak není nárok na rodičovský příspěvek a jeho celkovou výši již přehodnocován. O této situaci rozhoduje MPSV (Česko, 1995, § 30c odst. 1).

V případě, že splňují podmínku péče o dítě pro nárok na rodičovský příspěvek v jednom kalendářním měsíci oba rodiče, například z důvodu svěřeni dítěte do střídané či společné péče, a každý tak zajišťuje péči po část měsíce, náleží rodičovský příspěvek rodiči určenému na základě dohody. Pokud tato dohoda není možná, určí krajská pobočka Úřadu práce, kterému rodiči příspěvek přizná a na jaké období (Česko, 1995, § 30a odst. 2).

Pokud dojde v rodině ke změnám týkajícím se osoby, která je posuzována jako rodič, pak dojde také ke změně vyměřovacího základu a rodičovský příspěvek je stanoven od následujícího kalendářního měsíce podle nových podmínek, které musí jako žadatel splnit. Podmínka osobní celodenní péče se považuje za splněnou v případě (Česko, 1995, § 30b odst. 1):

- **narození dítěte;**
- **rodič měl část měsíce z dávek nemocenského pojištění nárok na peněžitou pomoc v mateřství anebo na nemocenské poskytované v souvislosti s porodem;**
- **daná osoba dítě převzala do péče a nahradila péči rodičů dle rozhodnutí příslušného orgánu (s výjimkou pěstounské péče na přechodnou dobu);**
- **dítě dovršilo věku čtyř let (do té doby náleží rodiči rodičovský příspěvek);**
- **došlo k úmrtí dítěte anebo rodiče; rodič převzal do péče vlastní dítě, které bylo dříve dle rozhodnutí příslušného orgánu svěřeno do péče jiné osoby anebo bylo umístěno do ústavní péče anebo bylo více než tři kalendářní měsíce v péči zdravotnického zařízení.**

Dalšími situacemi, na které zákon při uznání splnění podmínky celodenní osobní péče myslel, jsou následující (Česko, 1995, § 31 odst. 3):

- **dítě ve věku do dvou let navštěvuje jesle či jiné podobné zařízení, a to nejdéle v době do 92 hodin v kalendářním měsíci;**

- **dítě je v pravidelné péči** léčebně rehabilitačního zařízení anebo v mateřské škole či ve třídě zřízené pro děti se zdravotním postižením anebo v jeslích se zaměřením na vady zraku, sluchu, řeči a na děti s tělesným a mentálním postižením, a to nejdéle v rozsahu do 4 hodin denně;
- **zdravotně postižené dítě** pravidelně navštěvuje předškolní zařízení v rozsahu, který nepřevyšuje 6 hodin denně;
- **dítě navštěvuje předškolní zařízení** v rozsahu maximálně 4 hodiny denně, a to pokud jsou oba rodiče dítěte anebo osamělý rodič osobami závislými na pomoci druhé osoby (stupeň III a IV);
- **rodič zajistí péči o dítě jinou zletilou osobou** v době, kdy je výdělečně činný anebo studuje. Docházka do výše uvedených zařízení není sledována u dětí ve věku nad dva roky.

V situaci, kdy je rodič, který pobírá rodičovský příspěvek, anebo dítě, které zakládá nárok na rodičovský příspěvek, ze zdravotních důvodů ve zdravotnickém zařízení lůžkové péče po dobu delší než tři kalendářní měsíce, pak mu nenáleží výplata rodičovského příspěvku, a to od čtvrtého kalendářního měsíce, kdy je mu poskytována lůžková péče. Pokud je dítě umístěné ze zdravotních důvodů ve zdravotnickém zařízení lůžkové péče spolu s rodičem, který o ně osobně celodenně a řádně pečuje, pak se toto výše uvedeného netýká (Česko, 1995, § 30b odst. 2).

Nárok na rodičovský příspěvek **zaniká** (Česko 1995, § 30a odst. 1):

- **vyčerpáním celkové částky rodičovského příspěvku;**
- **dovršením zákonem nastavené maximální hranice věku dítěte;**
- **z důvodu narození dalšího nejmladšího dítěte v rodině nebo z důvodu nároku na peněžitou pomoc v mateřství na další nejmladší dítě v rodině.**

V případě, je-li dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, nárok na rodičovský příspěvek pečující osobě nevzniká (Česko 1995, § 30a odst. 3).

Vzhledem k cíli práce, kterým je „*v souvislosti s novelou podmínek nároku na rodičovský příspěvek k 1. 1. 2020 porovnat změny a dopady ve finančním rozpočtu rodin s dětmi pobírajícími rodičovský příspěvek a současně také dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi, a to v období 4. čtvrtletí 2019 a 1. čtvrtletí 2020*“, je nutné představit novelu rodičovského příspěvku, která proběhla v 1. čtvrtletí 2020. Od **1. 1. 2020** se

rodičovský příspěvek **zvýšil**, a to z celkových **220 000 Kč** na **300 000 Kč**, u rodin s vícerčaty to bylo zvýšení na 450 000 Kč. Příjemci dávek se o této úpravě dozvěděli pomocí písemného vyrozumění. Částku, kterou chtěli rodiče v rámci rodičovského příspěvku čerpat, mohli dle § 30 odst. 5 zákona o státní sociální podpoře, změnit jednou za tři měsíce. Maximální výše stanovené měsíční částky se, jak bylo již výše uvedeno, odvíjí od denního vyměřovacího základu peněžité pomoci v mateřství či nemocenské poskytnuté v souvislosti s porodem či převzetím dítěte. V případě, že ani jeden z rodičů tímto základem nedisponoval nebo byl tento základ nižší než uvedený maximální nárok, bez doloženého základu, měly tyto rodiny nově možnost navýšit měsíční **částku čerpání** až na maximálních **10 000 Kč** (u vícerčat je to až 15 000 Kč), **z původních 7 600 Kč** (u vícerčat až na 11 400 Kč). (MPSV, 2020). Od července roku 2022 došlo znovu k novelizaci a změnám, a jak již výše v textu zaznělo, v současné **aktuální právní úpravě** mohou rodiče bez doloženého či nižšího denního vyměřovacího základů peněžité pomoci v mateřství, volit maximální měsíční částku až **13 000 Kč** (u vícerčat 19 500 Kč) (Česko 1995, § 30 odst. 3).

Novela k 1. 1. 2020 šla vpřed sladění profesního a rodinného života a byla rozšířena možnost využít umístění dítěte do věku dvou let v předškolní péči (jesle, dětská skupina), a to na dvojnásobnou časovou dotaci, tzn. ze 46 na **92 hodin**, aniž by došlo ztrátě nároku na rodičovský příspěvek (Česko, 1995, § 31).

Text se dále bude věnovat další opakující se dávce státní sociální podpory, která rodinám pomáhá s úhradou nákladů na výchovu a výživu dětí, tedy přídatkem na dítě.

2.2 Rodina s přídatkem na dítě

Přídatkem na dítě je pravidelná podpora pro rodiny, které potřebují pomoc s náklady na výchovu a výživu svých dětí. Přídatkem na dítě je poskytován dle věku nezaopatřeného dítěte. O přídatkem na dítě je možné požádat až tři měsíce zpětně, k získání a pokračování nároku na přídatkem na dítě je nutné doložit příjmy domácnosti za každé čtvrtletí v roce (Česko, 1995, §17–§19).

Přídatkem na dítě je možné čerpat od narození dítěte až do 18 let věku dítěte a pokud toto dítě studuje, pak až do 26 let věku dítěte. Jedná se o dávku nezaopatřeného dítěte, kdy za nezletilé dítě podává žádost jeho rodič, nezaopatřené děti zletilé, tj. ve věku od 18 do 26

let jejich věku podávají žádost o přídavek na dítě samy. Nárok na přídavek na dítě vzniká v případě, kdy příjem rodiny nepřevyší 3,4násobek životního minima rodiny (Česko, 1995, §17, §19). Životní minimum rodiny vychází ze **zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů** (dále jen „zákon o životním a existenčním minimu“).

Výše přídavku na dítě dle věku dítěte v současné právní úpravě činí v základní výměře:

- **do 6 let věku dítěte** **830 Kč;**
- **od 6 do 15 let věku dítěte** **970 Kč;**
- **od 15 do 26 let věku dítěte** **1 080 Kč** (Česko, 1995, § 18).

V případě v případě, má-li některá ze společně posuzovaných osob v každém měsíci rozhodného období (Česko, 1995, §18):

- **příjem ze zaměstnání alespoň ve výši životního minima jednotlivce;**
- **příjem z podnikání;**
- **příjem z dávek nemocenského pojištění;**
- **příjem z dávek důchodového pojištění;**
- **podporu v nezaměstnanosti;**
- **příspěvek na péči o osobu do 18 let věku;**
- **rodičovský příspěvek;**
- **příjem z rodičovského příspěvku, pokud měla nárok na peněžitou pomoc v mateřství,**

měsíční výše přídavku na dítě ve zvýšené výměře dle věku dítěte pak činí:

- **do 6 let** **1 330 Kč**
- **od 6 do 15 let** **1 470 Kč**
- **od 15 do 26 let** **1 580 Kč.**

Vzhledem cíli práce, které je vztaženo k **období 4. čtvrtletí 2019 a 1. čtvrtletí 2020**, je třeba zmínit, že přídavek na dítě v tomto sledovaném období byl vyplácený podle jiných podmínek. Rodině vznikl nárok, pokud rozhodný příjem nepřesáhl 2,7násobek částky

životního minima rodiny. Dále byl přídavek na dítě vyplácen dle zákona č. 117/1995 o státní sociální podpoře, ve znění zákona, který byl účinný do 31.3.2021:

- v **základní výměře** podle věku nezaopatřeného dítěte: 0–6 let: **500 Kč**, 6–15 let: **610 Kč**, 15–26 let: **700 Kč** měsíčně;
- ve **zvýšení výměře** podle věku nezaopatřeného dítěte: 0–6 let: **800 Kč**, 6–15 let: **910 Kč**, 15–26 let: **1000 Kč** měsíčně.

Pokud shrnu předchozí text, rodina s rodičovským příspěvkem pečující o dítě, která v součtu příjmů všech společně posuzovaných osob nedosahuje násobku státem nastaveného koeficientu a součtu životního minima rodiny, může využít možnost výplaty přídavku na dítě, který pomáhá s úhradou výdajů na výchovu a výživu. Výše přídavku na dítě je odstupňovaná dle věku a splněním či nesplněním podmínky pro vyplácení zvýšené výměry tohoto příspěvku.

V případě, že se rodina s dětmi ocitne v nepříznivé životní situaci, respektive příjmy nestačí k zajištění základních životních potřeb, nabízí stát možnost žádosti o dávky pomoci v hmotné nouzi, kterým se s odkazem na cíl práce bude věnovat další kapitola.

3. RODINA V SYSTÉMU DÁVEK POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

System davek pomoci v hmotné nouzi je formou pomoci osobám či rodinám s nedostatečnými příjmy. Zároveň by měl motivovat tyto osoby a rodiny aktivně si zajistit finanční prostředky k uspokojení životních potřeb, a to za předpokladu, že každá pracující osoba se musí mít lépe, než osoba nepracující anebo práci se vyhýbající. Tento systém dávek pomoci v hmotné nouzi je jedním z opatření, kterými ČR bojuje proti sociálnímu vyloučení jedinců, skupin či rodin, proti chudobě (MPSV, 2023).

Významnou roli v systému pomoci v hmotné nouzi sehraává sociální práce s klienty, s různými cílovými skupina, nevyjímaje rodiny. Z hlediska sociální práce jsou vykonávány některé úkoly kromě Úřadu práce ČR také obecními úřady (MPSV, 2023).

System davek pomoci v hmotné nouzi upravuje legislativně zejména (MPSV, 2023):

- **zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi**, ve znění pozdějších předpisů
- **zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu**, ve znění pozdějších předpisů a také
- **vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi.**

Osobou v hmotné nouzi se dle § 2 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pomoci v hmotné nouzi“) stává **jednotlivec nebo rodina, pokud nemá nedostatečnými příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojit základní životní potřeby, a to na úrovni přijatelné pro společnost.** Zároveň se jedná o osoby či rodiny, které nejsou schopny z objektivních důvodů své příjmy navýšit a svou nepříznivou sociálních či životní situaci zvládnout sami, vlastním přičiněním (Česko, 2006).

K osobám, které nelze považovat za osobu v hmotné nouzi, patří ty, které (Česko, 2006, § 3):

- **prokazatelně nemají snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním;**

- **nevykonávají samostatnou výdělečnou činnost, nejsou v pracovním či podobném vztahu, nejsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání na příslušném Úřadu práce**
- **nevznikl jim nárok na nemocenskou, pokud si např. přivodili pracovní neschopnost úmyslným jednáním;**
- **nebyly přihlášeny k nemocenskému pojištění v případě osoby samostatně výdělečně činné;**
- **byla uložena sankce za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte v souvislosti s plněním povinné školní docházky;**
- **nastoupily výkon trestu odnětí svobody, byla vzata do vazby, nastoupila výkon zabezpečovací detence.**

System dávek pomoci v hmotné nouzi je definován a vymezen právními opatřeními. Jejich cílem a snahou je zlepšit situaci a odrazit ode dna rodiny či jednotlivce, kteří se dostali do svízelné životní, sociální či finanční situace a které nejsou schopny tuto situaci řešit vlastními silami, vlastním přičiněním.

Rozdělení dávek pomoci v hmotné nouzi se budu věnovat v následující kapitole.

3.1 Rozdělení dávek

Dávkami pomoci v hmotné nouzi jsou dle § 4 zákona o pomoci v hmotné nouzi:

- a) příspěvek na živobytí: podrobněji kapitola 3.2;**
- b) doplatek na bydlení**

Doplatek na bydlení je dávkou, která řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení, a to tam, kde nejsou vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory dostačující (Česko, 2006, § 33).

Je poskytován vlastníku bytu či jiné osobě, která tento byt užívá na základě smlouvy, rozhodnutí či nebo jiného právního titulu. Dávku je možné přiznat také vlastníkovi stavby k individuální či rodinné rekreaci, pokud tato splňuje zákonem stanovené stavebně technické standardy kvality bydlení. Na část bytu je možné příspěvek poskytnout po splnění hygienických podmínek, stavebně technických standardů kvality bydlení. Mezi

takové prostory lze zařadit ubytování v pobytových sociálních službách, jako je azylový dům, domov pro seniory, chráněné bydlení apod. (Česko, 2006, § 33a-c).

Podmínkou přiznání doplatku na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí. Ve výjimečných případech lze tuto dávku dle § 33 odst. 2 zákon o pomoci v hmotné nouzi, přiznat také osobám či rodině, která coby společně posuzovaná osoba přesáhla částku živobytí, ale nedosáhla 1,3násobku částky živobytí osoby a společně posuzovaných osob (Česko, 2006).

c) mimořádná okamžitá pomoc:

Pojem mimořádná okamžitá v sobě obsahuje dva významy. Jak již napovídá název dávky samotné. Řeší tedy mimořádné situace mimořádným způsobem a okamžitě s ohledem na čas. U této dávky platí, že posouzení toho, zda bude osoba považována za osobu v hmotné nouzi a výše poskytnutého plnění, je v plné míře v rámci správného uvážení pracovníka Úřadu práce ČR (Česko, 2006, §36-37).

Obecně dle zákona o pomoci v hmotné nouzi, můžeme rozdělit mimořádné situace na tyto typy (Česko, 2006, §36-37):

- **újma na zdraví**
- **vážná mimořádná událost**
- **nezbytný jednorázový výdaj**
- **nezbytné nebo odůvodněné náklady (vzdělání)**
- **nezbytné nebo odůvodněné náklady (předměty dlouhodobé potřeby)**
- **ohrožení osoby sociálním vyloučením.**

Vzhledem k cíli práce bude další kapitola podrobněji zaměřena na opakující se dávky pomoci v hmotné nouzi, které nahrazující příjem rodiny a pomáhají s k pokrytím základních životních potřeb. Jedná se tedy o příspěvek na živobytí.

3.2 Rodina s příspěvkem na živobytí

Příspěvek na živobytí je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi, která pomáhá osobě či rodině pokrýt základní potřeby a náklady při nedostatečném příjmu. Nárok na příspěvek na živobytí dle § 21 zákona o pomoci v hmotné nouzi vzniká osobě či rodině,

pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosáhne příjem této osoby nebo rodiny částky živobytí. Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně na základě hodnocení její snahy a možností. Hodnocena je zejména možnost zvýšit si příjem vlastní prací, uplatněním nároků a pohledávek, prodejem majetku apod., stanovené živobytí rodiny vychází ze součtu jednotlivých částek životních a existenčních minim u daných osob v rodině (Česko, 2006).

Životní minimum stanovuje společensky uznanou hranici příjmů k pokrytí základních potřeb, tedy hraniční částku, kterou musí osoba či rodina disponovat, aby vedla důstojný život a neocitla se na okraji společnosti jako sociálně vyloučená osoba či rodina. **Existenční minimum** je hranice nutná k přežití (Česko, 2006, § 1).

Částka živobytí se tedy odvíjí od částek existenčního a životního minima, které je od 1. ledna 2023 dosud stanovené těmito částkami (Česko, 2006, § 3, § 5):

-jednotlivec	4 860 Kč;
-první osoba v domácnosti	4 470 Kč;
-druhá a další osoba v domácnosti, která není nezaopatřené dítě	4 040 Kč;
-dítě do 6 let věku	2 480 Kč;
-dítě od 6 do 15 let věku	3 050 Kč;
-dítě od 15 do 26 let věku	3 490 Kč;
-existenční minimum činí částku	3 130 Kč.

Vzhledem k cíli práce, který je vztažen k období 4. čtvrtletí 2019 a 1. čtvrtletí 2020, je nutné se podívat zpět a vyjmenovat výši částek životního a existenčního a životního minima, které v daném období činily dle zákona č. 110/2006, o existenčním a životním minimu, ve znění zákona, který byl účinný do 31.3.2020:

-jednotlivec	3 410 Kč;
-první osoba v domácnosti	3 140 Kč;
-druhá a další osoba v domácnosti, která není nezaopatřené dítě	2 830 Kč;

-dítě do 6 let věku	1 740 Kč;
-dítě od 6 do 15 let věku	2 140 Kč;
-dítě od 15 do 26 let věku	2 450 Kč;
-existenční minimum činí částku	2 200 Kč.

Částka živobytí osoby může být **navýšena** v důsledku zdravotního stavu, který vyžaduje u dané osoby dle doporučení příslušného odborného lékaře zvýšené náklady na **dietní stravování** dle vyhlášky č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Dále je **navýšena o 865 Kč**, pokud osoba vykonala veřejnou službu alespoň v rozsahu 30 hodin měsíčně (Česko, 2006, § 24 odst. 1).

Naopak částka živobytí je **snížena na částku existenčního minima** (se zachováním možného navýšení z důvodu dietního stravování) v případech kdy (Česko, 2006, § 24):

- osoba dlužní na výživném na nezletilé dítě částku vyšší než 3násobek měsíční výše splátky;
- je-li osoba vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a v posledních šesti kalendářních měsících před podáním žádosti o dávku pomoci v hmotné nouzi jí byl skončen základní pracovněprávní vztah z důvodu porušení povinnosti, které vyplývají z právních předpisů vztahujících se k vykonávané práci, a to zvláště hrubým způsobem anebo s danou osobou skončen jiný pracovní vztah z obdobného důvodu;
- je osobou, které je poskytována zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení po celý kalendářní měsíc;
- osoba pobírá příspěvek na živobytí déle než 6 kalendářních měsíců.

Výše uvedené **neplatí pro osoby**, které jsou (Česko, 2006, §3):

- nezaopatřeným dítětem;
- výdělečně činné (alespoň v rozsahu 20 hodin měsíčně, mající příjem z této činnosti);
- účastny v projektech organizovaných Úřadem práce ČR;
- s nárokem na podporu v nezaměstnanosti anebo v rámci rekvalifikace;
- která vykonala veřejnou službu v rozsahu alespoň 20 hodin měsíčně;
- starší 68 let;

- poživitelem starobního důchodu;
- invalidní (2. a 3. stupeň invalidity);
- vypláceny peněžité dávky nemocenského pojištění z důvodu těhotenství a mateřství;
- rodičem celodenně, osobně a řádně pečujícím alespoň o 1 dítě a z důvodu této péče pobírá rodičovský příspěvek;
- rodičem, který z vážných důvodů nemůže umístit dítě v jeslích anebo v mateřské škole či v obdobném zařízení;
- pečující o dítě ve věku do 10 let s nárokem na příspěvek na péči v 1. stupni;
- pečující s nárokem na příspěvek na péči ve 2. až 4. stupni;
- poživitelem příspěvku na péči ve 2. až 4. stupni;
- uznána dočasně práce neschopnou;
- zaměstnancem, které zaměstnavatel nevyplatil mzdu, plat, odměnu za práci anebo jejich náhradu v termínu jejich splatnosti.

Výše příspěvku na živobytí je stanovena dle § 23 zákona o pomoci v hmotné nouzi stanovena jako **rozdíl mezi částkou živobytí osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého jsou odečteny přiměřené náklady na bydlení** (Česko, 2006, §23).

Příjem, který je započítáván pro stanovení výše dávky dle § 9 zákona o pomoci v hmotné nouzi, je (Česko, 2006):

- **70 % příjmu:** důchody poskytované v rámci důchodového pojištění; příjmy ze závislé činnosti podle zákona upravujícího daně z příjmů;
- **80 % příjmu:** náhrady mzdy (platu) nebo sníženého platu (snížené odměny) po dobu prvních 14 dnů dočasné pracovní neschopnosti (karantény); dávky nemocenského pojištění; podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci;
- **100 % ostatních započitatelných příjmů** podle zákona o životním a existenčním minimu (přijaté výživné, rodičovský příspěvek, přídavek na dítě, dary atd.) s výjimkou příspěvku na živobytí; opakujícího se zaopatřovacího příspěvku vypláceného v rámci pěstounské péče.

Dávky pomoci v hmotné nouzi náleží za měsíc, ve které byla podána písemná žádost. Tyto dávky není možné přiznat zpětně, tak jak tomu je u dávek státní sociální podpory. Rozhodným obdobím pro stanovení dávky je v případě podání nové žádosti období 3

kalendářních měsíců předcházejících měsíci, ve kterém byla žádost podána. V případně trvajícího poklesu příjmů je dávka stanovena z rozhodných skutečností v měsíci aktuálním, tzn. měsíci podání žádosti. V průběhu poskytování opakující se dávky pomoci v hmotné nouzi, je rozhodným obdobím kalendářní měsíc předcházející tomu, na který je dávka žádána (Česko, 2006, §10).

Shrnutí teoretické části

Teoretická část práce pojednává o proměnách tradiční rodiny a současných výzvách, kterým čelí. Proměny ovlivňují její strukturu, fungování, a to ať už pozitivně či negativně. Poukazuje na potřebu skloubení pracovního a rodinného života. Do tohoto pak vstupuje stát, který vytváří legislativu realizující poskytování dávek a podpory rodinám.

Sociální politika klade důraz na zdraví, vzdělání i zajištění příjmů obyvatel, cílí na poskytování sociálních jistot, přiměřený životní standard a ochranu lidských práv. Součástí sociální politiky je politika rodinná, která má za cíl podporovat a chránit rodinný život, vytvářet prostředí pro rozvoj a plnění rodinných funkcí. Je soustředěna na respektování autonomie. Cíle rodinné politiky se mohou lišit v závislosti na prioritách a hodnotách společnosti. Jsou spojené se zmírnění nákladů spojených s péčí o děti a posílení společenské vážnosti rodin.

Celkově lze říci, že podpora rodin zahrnuje různé druhy pomoci, které se mohou lišit podle životních událostí a sociálních situací, kterými rodiny procházejí. Jedná se o podporu finanční i nefinanční, včetně sociálních dávek a služeb péče o děti. Vzhledem k cíli práce se dále text zabývá systémy podpory rodin s dětmi se zaměřením přímo na ty, které pobírají rodičovský příspěvek.

Systém dávek státní sociální podpory v ČR je určen k poskytování finanční pomoci jednotlivců a rodinám s cílem pokrýt základní životní náklady a zlepšit životní podmínky. Dávky jsou upraveny zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a administrovány Úřadem práce ČR. Dělí se na dávky vyplácené v závislosti na příjmu (přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a porodné) a ostatní dávky (rodičovský příspěvek, pohřebné).

Rodičovský příspěvek je určen k pomoci s náklady na výchovu a výživu dětí do zákonem stanoveného maximálního věku či vyčerpání dávky. Je vyplácen vždy na nejmladší dítě v rodině. Teoretická část práce se zabývá také podmínkami pro čerpání

rodičovského příspěvku a možnostmi změny měsíčního čerpání. Zmíněny jsou i situace, ve kterých nárok na rodičovský příspěvek zaniká. Vzhledem k cíli práce uvádí změny v rámci novelizace rodičovského příspěvku od roku 2020 a rozšíření možnosti umístění dítěte do předškolní péče.

Další pasáž teoretické části práce pojednává o další dávce státní sociální podpory, přídatku na dítě. Tato finanční podpora je poskytována rodinám pro podporu zajištění výdajů spojených s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Nárok na přídatok na dítě je závislý na příjmech domácnosti. Výše dávky se odvíjí od věku dítěte a může být za splnění zákonem stanovených podmínek vyplácena ve zvýšené výměře.

Pro rodiny s dětmi, které se ocitnou v obtížné životní situaci a jejich příjmy nepostačují k zajištění základních životních potřeb, je možnost žádat o dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi. Tento systém je navržen tak, aby pomohl jednotlivcům a rodinám s nedostatečnými příjmy pokrýt základní životní náklady a zamezit sociálnímu vyloučení. Text vyjmenovává typy dávek ze systému pomoci v hmotné nouzi, kterými jsou doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc a více se s odkazem na cíl práce věnuje opakující se dávce příspěvku na živobytí.

Příspěvek na živobytí je základní dávkou, která pomáhá osobám nebo rodinám s nedostatečnými příjmy pokrýt základní životní potřeby. Výše dávky závisí na příjmech, hodnocení možnosti zvýšení příjmů a je stanovena v souladu s životním a existenčním minimem.

EMPIRICKÁ ČÁST

Rodičovský příspěvek představuje důležitou formu sociální podpory poskytovanou v rámci systému dávek státní sociální podpory, a to i rodinám, které současně pobírají příspěvek na živobytí ze systému dávek pomoci v hmotné nouzi. Je dávkou určenou pro rodiny s dětmi do zákonem stanoveného věku či do vyčerpání celkové částky. Z textu teoretické části práce je patrné, že u dávek pomoci v hmotné nouzi je rodičovský příspěvek plně započitatelným příjmem při stanovení výše dávky. V jedné z kapitol je popsána novelizace rodičovského příspěvku a jeho navýšení od 1.1.2020 z celkových 220 000 Kč na 300 000 Kč. S tím souvisí cíl této bakalářské práce, kterým je, *v souvislosti s novelou podmínek nároku na rodičovský příspěvek k 1. 1. 2020 porovnat změny a dopady ve finančním rozpočtu rodin s dětmi pobírajícími rodičovský příspěvek a současně také dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi, a to v období 4. čtvrtletí 2019 a 1. čtvrtletí 2020.*

V další části práce budou porovnány změny a dopady ve finančním rozpočtu rodin s dětmi pobírajícími rodičovský příspěvek a současně také dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi v daném období. Ty budou vyhodnoceny na základě výzkumu, kterým bude zanalyzována souvislost mezi nastavením volby rodičovského příspěvku, jeho vyplácením a stanovením výše dávky příspěvku na živobytí v jednotlivých měsících daných čtvrtletí. Součástí empirické části bakalářské práce budou návrhy a doporučení.

4. METODIKA

Kvantitativní výzkum bude realizován na ÚP ČR v České Třebové v období od 1. 8. 2020 do 31. 8. 2020, a to z úplného souboru žadatelů pobírajících dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi v období 10/2019 až 3/2020 včetně. Zjištění bude provedeno analýzou dokumentů. Z něho poté bude dle nastavených kritérií postupně selektován výzkumný vzorek.

Výzkum bude realizován za dodržení zásady zachování mlčenlivosti podepsané v rámci výkonu mého zaměstnání a plného anonymizování údajů o žadatelích. Ke zpracování budou použity pouze číselné údaje, každá rodina v tomto výzkumu bude vystupovat pod pořadovým číslem a počtem členů v domácnosti pro určení složení rodiny. Po nastavení kritérií budou data zpracována do přehledných tabulek s komentáři.

Při stanovení toho, co bude v rámci zkoumaného rozpočtu rodin započítáno do sledovaných údajů, **nebude přihlíženo k:**

- příspěvku na bydlení, a to z důvodu změny v normativních nákladech (zákonné hranice pro stanovení nároku na dávku), které jsou každoročně 1. ledna každého roku (a v některých případech i mimořádně) zákonem upravovány. Dalším důvodem je ovlivnění výše dávky platební morálkou žadatelů (Česko, 1995, § 25, §28);
- doplatku na bydlení ze systému dávek pomoci v hmotné nouzi, který je přímo navázaný na výši vyplaceného příspěvku na bydlení (Česko, 2006, § 35);
- mimořádné okamžité pomoci, která je nenárokovou dávkou a je přiznávána na základě správního uvážení (Česko, 2006, § 36);
- porodnému a pohřebnému, jakož to k dávkám vypláceným jednorázově.

Z tohoto vyplývá, že výzkum bude zaměřen na rodiny s dětmi, které ve zkoumaném období pobíraly dávku pomoci v hmotné nouzi **příspěvek na živobytí a současně** dávku státní sociální podpory **rodičovský příspěvek, a to po celou dobu sledovaných šesti měsíců v období 10/2019 až 3/2020**. U těchto rodin bude dále kromě **rodičovského příspěvku** sledována a do celkového rodinného rozpočtu zahrnuta obdržená výplata **přídavku na dítě, výživného na dítěte, příjmů ze zaměstnání a dalších příjmů**, které jsou pro stanovení výše dávky příspěvku na živobytí rozhodné (Česko, 2006, § 9).

4.1 Cíl výzkumu

V souvislosti s novelou podmínek nároku na rodičovský příspěvek k 1. 1. 2020 porovnat změny a dopady ve finančním rozpočtu rodin s dětmi, pobírajícími rodičovský příspěvek a současně také dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi, a to v období 4. čtvrtletí 2019 a 1. čtvrtletí 2020.

4.2 Sběr dat, výzkum

Rodinou se v souladu s cílem této práce rozumí rodič/rodiče s dětmi, tedy vyjma jednotlivců či bezdětných žadatelů. Toto kritérium splnilo celkem **202 rodin**, které pobíraly dávky pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí v daném období 4. čtvrtletí 2019 až 1. čtvrtletí 2020.

Nejprve byla analýza prováděna za pomoci dokumentů uložených v papírových spisech všech žadatelů o příspěvek na živobytí. Z tohoto úplného vzorku byly vyselektovány rodiny, které v období 4. čtvrtletí 2019 a 1. čtvrtletí 2020 pobíraly rodičovský příspěvek. Dále došlo k porovnání a sběru údajů v programu sloužící ke zpracování dávek pomoci v hmotné nouzi a programu sloužící ke zpracovávání dávek státní sociální podpory, ze kterých byla zaznamenána výše jednotlivých sledovaných měsíčních příjmů. Tímto vznikl vzorek **25 rodin**, které plnily podmínku **pobírání příspěvku na živobytí a zároveň rodičovského příspěvku po celé sledované období**.

Tato data byla zpracována do přehledných tabulek, kdy byla porovnána výše rodičovského příspěvku a příspěvku na živobytí za období 10/2019 až 3/2020, tedy před a po novele k 1. 1. 2020 a jejich celkový součet včetně dalších příjmů zmíněných výše (**přídavku na dítě, výživného na dítě, příjmu ze zaměstnání a dalších příjmů**, které jsou pro stanovení výše dávky příspěvku na živobytí rozhodné). Jednalo se o rodiny s jedním a více dětmi, o rodiny s dvěma či jedním rodičem – samoživitelem.

U získaných dat s údaji rodin byla pro postupné hodnocení zkoumaného vzorku, směrem k výslednému nastavenému cíli práce, **stanovena níže uvedená kritéria**. Důvodem nastavení kritérií bylo především zpřehlednění jednotlivých kroků výběru, kdy bylo nejprve nutné určit rodiny, které provedly volbu rodičovského příspěvku ve zkoumaném období, a až teprve z nich analyzovat ty, u kterých měly vliv na výši dávky příspěvku na živobytí i další faktory než pouze provedená volba rodičovského příspěvku. Kritérii se rozumí přesně specifikované parametry a podmínky výběru z daného vzorku nasbíraných dat, která jsou při splnění v tabulkách odlišena pro přehlednost šedou barvou:

Kritérium 1 (tabulka 1): je specifikováno nalezením pouze těch rodin, které ve zkoumaném vzorku pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí a zároveň rodičovský příspěvek a které **provedly volbu výše rodičovského příspěvku po účinnosti novely od 1. 1. 2020 o zvýšení celkové částky rodičovského příspěvku** v daném období.

Kritérium 2 (tabulka 2): označuje pouze ty rodiny, které splnily kritérium 1 a dále **měly neměnný ostatní příjem společně posuzovaných osob, počet společně posuzovaných osob, beze změny ve stavu podmínky osoby v hmotné nouzi nebo se v daném období nepřestěhovali**. Důvodem nutnosti sběru bližších dat o ostatních příjmech společně

posuzovaných osob, jako je výživné dětí, přídavky na děti i příjmy ze zaměstnání, je skutečnost, že společně s rodičovským příspěvkem tvoří tyto příjmy základ při stanovení výše dávky příspěvku na živobytí, kdy se porovnávají celkové příjmy se součtem životních minim členů rodiny, jak bylo uvedeno v teoretické části práce. To tedy znamená, že absence těchto údajů by znamenala nemožnost správného vyhodnocení výzkumu. To stejné platí u nutnosti zkoumat, jestli všechny osoby v rodině po celé zkoumané období plnily podmínku osoby v hmotné nouzi či nedošlo ke stěhování a tím vzniklého neuceleného sběru dat.

Z dvou výše uvedených kritérií aplikovaných na výzkumný vzorek je výstupem **tabulka č.3**, která obsahuje **výsledný počet rodin**, které v daném období provedly volbu výše rodičovského příspěvku po účinnosti novely od 1. 1. 2020 o zvýšení celkové částky rodičovského příspěvku v daném období, zároveň pobíraly dávky pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí se změnou výše rodičovského příspěvku v důsledku volby po účinnosti novely od 1. 1. 2020 a měly neměnný ostatní příjem společně posuzovaných osob, počet společně posuzovaných osob, beze změny ve stavu podmínky osoby v hmotné nouzi nebo se v daném období nepřestěhovali. Jedná se tedy o rodiny, **u kterých došlo ke změně příspěvku na živobytí v důsledku volby výše rodičovského příspěvku ze strany žadatele** ve sledovaném období.

5. VYHODNOCENÍ ZÍSKANÝCH DAT

V této kapitole bakalářské práce bude provedeno na základě získaných dat a také informací z dostupných odborných literárních a dalších zdrojů vyhodnocení, kdy ke každé tabulce bude uveden komentář.

5.1 Tabulka č.1 s komentářem

Seznam zkratk:

RP – rodičovský příspěvek

HMN – dávky pomoci v hmotné nouzi

PNŽ – příspěvek na živobytí

Q – čtvrtletí

**Tabulka č. 1: KRITÉRIUM 1: Rodiny pobírající HMN-PNŽ a zároveň RP
ve sledovaném období 4 Q 2019 až 1 Q 2020**

Rodiny, které provedly volbu výše RP po účinnost novely od 1.1.2020 o zvýšení celkové částky RP – označeno šedým stínováním

Pořadové číslo rodiny	Počet členů rodiny	Vyplacená výše RP v Kč					
		10/2019	11/2019	12/2019	01/2020	02/2020	03/2020
1.	2+2	6 111	6 111	6 111	6 111	8 494	8 494
2.	2+3	7 600	7 600	7 600	7 600	7 600	10 000
3.	1+1	3 800	3 800	3 800	3 800	10 000	10 000
4.	2+3	7 600	7 600	7 600	7 600	10 000	10 000
5.	2+3	3 800	3 800	3 800	3 800	7 590	7 590
6.	1+3	3 800	3 800	3 800	3 800	10 000	10 000
7.	2+5	7 600	7 600	7 600	7 600	7 600	7 600
8.	2+3	6 111	6 111	6 111	6 111	6 111	6 111
9.	2+4	3 800	3 800	3 800	3 800	10 000	10 000
10.	1+1	6 622	6 622	6 622	6 622	6 622	6 622
11.	2+2	7 600	7 600	7 600	7 600	7 600	7 600
12.	2+2	6 111	6 111	6 111	6 111	10 000	10 000
13.	2+2	4 200	4 200	4 200	4 200	10 000	10 000
14.	2+2	7 600	7 600	7 600	7 600	5 333	5 333
15.	2+3	7 480	7 480	7 480	7 480	7 480	7 480
16.	2+7	7 600	7 600	7 600	7 600	10 000	10 000
17.	2+3	6 000	3 000	3 000	3 000	10 000	10 000
18.	2+4	7 600	7 600	7 600	7 600	7 600	7 600
19.	1+3	6 111	6 111	6 111	6 111	6 128	6 128
20.	2+1	3 800	3 800	3 800	3 800	10 000	10 000
21.	2+3	7 600	7 600	7 600	7 600	10 000	10 000
22.	1+1	6 111	6 111	6 111	6 111	9 189	9 189
23.	2+2	7 600	7 600	7 600	7 600	10 000	10 000
24.	1+4	5 975	5 975	5 975	5 975	5 975	5 975
25.	1+2	7 600	7 600	7 600	7 600	10 000	10 000

Tabulka obsahuje různé typy rodinných složení, a to konkrétně rodiny s dvěma rodiči a jedním nebo více dětmi nebo rodiče samoživitele s jedním či více dětmi. Všechny tyto rodiny v rozhodném období pobíraly dávku pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí a současně jim byla vyplácena dávka státní sociální podpory – rodičovský příspěvek. Z tabulky je možné vyčíst, jak se výplata rodičovského příspěvku měnila v průběhu sledovaného období října 2019 až března 2020. Některé rodiny si zvolily zvýšení celkové částky rodičovského příspěvku po účinnosti novely od 1.1.2020, zatímco jiné zůstaly na stejné úrovni, volbu neprovedly. Některé z rodin nevyužily možnosti úplného navýšení či dokonce čerpání rodičovského příspěvku rozvolnily a výši dávky snížily.

Je třeba znovu připomenout, že výše rodičovského příspěvku byla stanovena na základě žadatelem provedeného úkonu, tedy volby. Po novele zákona o státní sociální podpoře, byla od 1.1.2020 celková částka rodičovského příspěvku navýšena z 220 000 Kč na 300 000 Kč a dále bylo možné si bez absence či s nižším základem pro stanovení maximální výše rodičovského příspěvku nově navýšit měsíční částku čerpání až na 10 000 Kč z původních 7 600 Kč. Nebyla tedy automatickým úkonem ze strany státu, ale děla se na základě vůle žadatele. Dále je nutné zopakovat, že rodičovský příspěvek je vyplácen „za“ a ne „na“ kalendářní měsíc, tzn. pokud žadatel provedl volbu v lednu 2020, tuto částku poprvé obdržel v únoru 2020.

Jak vyplývá z údajů tabulky 1, za sledované období došlo po novele zákona týkajícího se rodičovského příspěvku u 18 rodin k jeho navýšení, a to o nejčastěji o částku 2 000 Kč a výše.

Např. u rodiny č. 1 (2+2) se jednalo od částky 6 111 Kč v 10/2019 ke 3/2020 o navýšení o 2 383 Kč, tj. na částku 8 494 Kč. Taktéž u rodiny č. 5 (2+3) se jednalo o navýšení opět z 6 111 Kč na částku 7 590 Kč, což činí o 3 790 Kč, a stejně tak si polepšila rodina č. 22 (1+1), kdy došlo k navýšení z částky 6 111 Kč na 9 189 Kč, tedy o 3 078 Kč, což dělá více než 50 % původní zvolené částky.

Další skupinou v tabulce jsou rodiny, které provedly volbu výše rodičovského příspěvku na částku 10 000 Kč. Konkrétně se jedná o rodiny č. 2, 3, 4, 6, 9, 12, 13, 16, 17, 20, 21, 23, 25.

U rodiny č. 2 (2+3), č. 4 (2+3), č. 16 (2+7), č. 21 (2+3), č. 23 (2+2) a č. 25 (1+2) se tato částka zvedla z 7 600 Kč na částku 10 000 Kč, což je navýšení o 2 400 Kč, tedy o

31 %. Dále z tabulky vyplývá, že výše vypláceného rodičovského příspěvku se rodiny č. 3 (1+1), č. 6 (1+3), č. 9 (2+4) a č. 20 (2+1) navýšila z původních 3 800 Kč na 10 000 Kč, což je navýšení 263 %, což je obrovský skok v měsíčních příjmech rodiny. U rodiny č. 17 (2+3) bylo navýšení částky ještě znatelnější, tedy z 3 000 Kč na 10 000 Kč, což je o 7 000 Kč více. Posledními dvěma rodinami, které na maximum navýšily měsíční čerpání, byla rodina č. 13, a to z částky 4 200 Kč na 10 000 Kč a rodina č. 12 z 6 111 Kč na 10 000 Kč.

Co se týče rodiny č. 19 (1+3), zde se jedná z 6 111 Kč za 10/2019 o navýšení za 3/2020 pouze o 17 Kč, tedy na 6 128 Kč.

K žádnému navýšení nedošlo u rodin č. 7 (2+5), č. 8 (2+3), č. 10 (1+1), č. 11 (2+2), č. 15 (2+3), č. 18 (2+4), č. 24 (1+4), tyto rodiny pobíraly rodičovský příspěvek po celé sledované období ve stejné, neměnné výši, a to v rozpětí od 5 975 Kč až 7 600 Kč měsíčně.

Snížení vypláceného rodičovského příspěvku zvolila pouze jedna rodina, v tabulce uvedena pod č. 14 (2+2), kdy si rozvolnila jeho čerpání ze 7 600 Kč na 5 333 Kč.

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že rodinami, které provedly ve sledovaném období od října 2019 až března 2020 volbu výše rodičovského příspěvku bylo celkově 18 (rodiny č. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 25). Všechny tyto rodiny provedly volbu po účinnosti novely, tedy po 1.1.2020. Rodiny č. 7, 8, 10, 11, 15, 18, 24 pobíraly rodičovský příspěvek po celé sledované období ve stejné výši.

Je tedy zřejmé, že některé rodiny, které provedly volbu výše rodičovského příspěvku po účinnosti novely od 1. 1. 2020 o zvýšení celkové částky rodičovského příspěvku, si dle hlediska vyplacené výše rodičovského příspěvku polepšily, jiné zůstaly na stejné či téměř totožné částce.

Motiv rozhodnutí k provedení volby čerpání výše rodičovského příspěvku ve vyšší částce mohl být spojený s vidinou zlepšení finančního rozpočtu u rodiny či očekávání dalšího potomka, díky kterému bylo třeba rychlost čerpání rodičovského příspěvku upravit.

U rodin, které volbu neprovedly nebo provedly a výši čerpání rodičovského příspěvku upravily směrem dolů, mohlo být motivem uvědomění si, že díky výplatě rodičovského příspěvku jsou plně kryty v rámci plnění podmínky osoby v hmotné nouzi dle § 2 a 3 odst. 4 zákona o pomoci v hmotné nouzi. Tato podmínka je jednou z

rozhodujících při stanovování nároku na dávku příspěvku na živobytí. V případě ukončení nároku na dávku rodičovského příspěvku, by tuto podmínku museli plnit jiným způsobem např. zaměstnáním apod. (Česko, 2006). Další možností mohlo být včasné plánování možného nástupu dítěte do školky, s přihlédnutím k aktuální vybavenosti a kapacitám místa bydliště rodiny. S nástupem dítěte do školky je též spojen návrat na pracovní trh a případné hledání zaměstnání.

Příkladem, pokud se podíváme na rodinu č. 4 a budeme vycházet z toho, že se dítě narodilo v měsíci 09/2019 a rodič neměl nárok na peněžitou pomoc v mateřství, začal čerpat rodičovský příspěvek od měsíce narození dítěte. První dávku tedy fyzicky obdržel v měsíci 10/2019 ve výši 7 600 Kč, v měsíci lednu 2020 mu po navýšení celkové částky rodičovského příspěvku zbývalo k vyčerpání:

$$300\,000\text{ Kč} - (3\text{ vyplacené měsíce} \times 7\,600\text{ Kč}) = 277\,200\text{ Kč}$$

a) **neprovedl by** volbu výše rodičovského příspěvku v měsíci 1/2020:

- byl by považován na základě celodenní péče o dítě v rámci pobírání rodičovského příspěvku za osobu v hmotné nouzi v období od 9/2019 – 12/2022 (277 200 Kč/7 600 Kč = čerpání 36 měsíců od 1/2020);
- poslední výplatu rodičovského příspěvku by obdržel v měsíci 1/2023;
- v době ukončení nároku na rodičovský příspěvek by byly dítěti 3 roky a 3 měsíce.

b) **provedl by** volbu výše rodičovského příspěvku v měsíci 1/2020:

- byl by považován na základě celodenní péče o dítě v rámci pobírání rodičovského příspěvku za osobu v hmotné nouzi v období od 9/2019 – 3/2022 (277 200 Kč/10 000 Kč = čerpání 27 měsíců od 1/2020);
- poslední výplatu rodičovského příspěvku by obdržel v měsíci 4/2022;
- v době ukončení nároku na rodičovský příspěvek by byly dítěti 2 roky a 6 měsíců.

5.2 Tabulka č. 2 s komentářem

Seznam zkratk:

RP – rodičovský příspěvek

HMN – dávky pomoci v hmotné nouzi

PNŽ – příspěvek na živobytí

Q – čtvrtletí

SPO – společně posuzovaná osoba

PND – přídavek na dítě

V tabulce číslo 2, která je uvedena pod textem, je možné porovnat data o **rodinách, které provedly volbu výše rodičovského příspěvku** po účinnosti novely od 1.1.2020 o zvýšení částky rodičovského příspěvku, a to po jednotlivých částkách vyplacených v měsících 10/2019 až 3/2020. Počet rodin se tímto zúžil na **18 rodin** z původních 25.

Kromě údajů o vyplacené výši rodičovského příspěvku je tabulka rozšířena o data **příjmu společně posuzovaných osob** za celé sledované období od 10/2019 až 3/2020. U rodin s dětmi je tento příjem rozdělený na **příjem otce** – ze zaměstnání a **příjem dětí** – z vyplacených přídavků na děti a případného výživného v případě rodiny samoživitele.

Posledním údajem, který je možné v této tabulce ověřit, je skutečnost, zda-li se v průběhu sledovaného období **nezměnil** počet společně posuzovaných osob, plnění podmínky osoby v hmotné nouzi nebo zda-li se rodina nepřestěhovala.

S odkazem na teoretickou část práce je třeba připomenout, že pokud by došlo ke **změně ve výši příjmů otce** či **nevyplacení přídavku na dítě**, mělo by to přímý vliv na výši příspěvku na živobytí. Přímý vliv volby rodičovského příspěvku na rozpočet sledovaných rodin by tak byl zkreslen. U rodiny č. 2, 4, 5, 13, 16, 17, 19, 21 a 23 došlo až k jednomu či druhému.

Z tabulky můžeme dále vyčíst, že u rodiny č. 9 a č. 14 nedošlo ke změně ve vyplacených příjmech, přijatém výživném ani vyplaceném přídavku na dítě. Změna ale proběhla u **počtu společně posuzovaných osob** nebo **plnění podmínky osoby v hmotné nouzi některé ze společně posuzovaných členů rodiny**, které mají tak jako u předchozího případu přímou souvislost s výší příspěvku na živobytí.

Vzhledem k tomu, že dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi jsou vedeny jak v papírových spisech, tak v aplikaci, která neumožňuje nahlížet do jiných dávek žadatelů než vedených na daném kontaktním pracovišti, bylo nutné ověřit i místní příslušnost k vyplácení dávek a **případné stěhování rodin** (Česko, 2006, § 43 odst. 6). Takové přestěhování se týkalo rodiny č. 12 a č. 25.

Pokud bychom vycházeli z údajů této tabulky, např. celkový sledovaný příjem rodiny č. 3 (1+1) byl v 10/2019 oproti 3/2020 navýšen z 4 300 Kč na 10 500 Kč, což činí nárůst o 6 200 Kč. Naproti tomu u rodiny č. 14 (2+2) ve stejném období poklesl celkový sledovaný příjem v 3/2020 oproti 10/2019 z 8 600 Kč na 6 333 Kč, což znamenalo reálný propad o 2 267 Kč.

Z výše uvedeného textu je patrné, že rodiny č. 1, č. 3, č. 6, č. 20 a č. 22 splňují stanovený cíl práce, tedy celkem **5 rodin** z původních 25. Tyto rodiny ve sledovaném období provedly změny ve výši čerpané měsíční dávky rodičovského příspěvku a zároveň pobíraly dávky pomoci v hmotné nouzi, konkrétně příspěvek na živobytí. Dále tyto rodiny měly neměnný ostatní příjem společně posuzovaných osob, stejný počet společně posuzovaných osob a nedošlo k žádné změně ve stavu podmínky osoby v hmotné nouzi, ani k přestěhování v daném sledovaném období. Jedná se tedy o rodiny, u **kterých došlo ke změně příspěvku na živobytí v důsledku volby výše rodičovského příspěvku ze strany žadatele ve sledovaném období.**

5.3 Tabulka č. 3 s komentářem

Seznam zkratk:

RP – rodičovský příspěvek

HMN – dávky pomoci v hmotné nouzi

PNŽ – příspěvek na živobytí

Q – čtvrtletí

SPO – společně posuzovaná osoba

PND – přídavek na dítě

ČERVENÁ BARVA v tabulce – zachycený vliv na celkový příjem sledovaných rodin v měsíci 2/2020 oproti měsíci 1/2020, vyjádřený nejprve celkovým součtem příjmů a dále částkou v korunách a procentem rozdílu výsledného vlivu na celkový příjem rodiny oproti lednu 2020

FIALOVÁ BARVA v tabulce – zachycený vliv na celkový příjem sledovaných rodin v měsíci 3/2020 oproti měsíci 1/2020, vyjádřený nejprve celkovým součtem příjmů a dále částkou v korunách a procentem rozdílu výsledného vlivu na celkový příjem rodiny oproti lednu 2020

V tabulce 3 je uvedeno všech **5 rodin**, které **provedly ve sledovaném období volbu výše rodičovského příspěvku, zároveň pobíraly dávky pomoci v hmotné nouzi a měly neměnný ostatní příjem.**

Nasbíraná data shrnují po jednotlivých měsících sledovaného období 10/2019 až 3/2020 výši vyplaceného rodičovského příspěvku, vyplacenou výši příspěvku na živobytí, ostatních příjmů společně posuzovaných osob (příjem otce, příjmy dětí – výživného a přídaveků na děti).

Tabulka je dále rozšířena o informaci o celkovém součtu těchto příjmů, peněžním i procentuálním vlivu navýšeného rodičovského příspěvku na celkový příjem rodiny a slovní hodnocení porovnaných údajů.

Tabulka 3: Finální vzorek žadatelů – rodiny pobírající HMN-PNŽ se změnou RP v důsledku volby ze strany žadatele o RP ve sledovaném období 4 Q 2019 až 1 Q 2020

FILTR 3 - finální vzorek žadatelů										
KRITÉRIUM: Rodiny pobírající HMN - PNŽ se změnou RP v důsledku volby ze strany žadatele o RP ve sledovaném období 4 Q 2019 - 1 Q 2020										
Pořadové číslo rodiny	Počet členů rodiny	Sledované období	vyplacené příjmy					Vliv navýšení RP na PNŽ		Porovnání celkového příjmu před/po navýšení RP
			RP	PNŽ	příjem otec	děti (výživné + PnD)	celkem příjem	Kč	% *	
1.	2+2	10/2019	6 111	3 038	0	1 000	10 149			
		11/2019	6 111	3 038	0	1 000	10 149			
		12/2019	6 111	3 038	0	1 000	10 149			
		1/2020	6 111	3 038	0	1 000	10 149			
		2/2020	8 494	3 038	0	1 000	12 532	2 383	23%	zvýšení
		3/2020	8 494	1 632	0	1 000	11 126	977	10%	zvýšení
3.	1+1	10/2019	3 800	1 170		500	5 470			
		11/2019	3 800	1 170		500	5 470			
		12/2019	3 800	1 170		500	5 470			
		1/2020	3 800	1 170		500	5 470			
		2/2020	10 000	1 170		500	11 670	6 200	113%	zvýšení
		3/2020	10 000	0		500	10 500	5 030	92%	zvýšení
6.	1+3	10/2019	3 800	5 296		1 720	10 816			
		11/2019	3 800	5 296		1 720	10 816			
		12/2019	3 800	5 296		1 720	10 816			
		1/2020	3 800	5 296		1 720	10 816			
		2/2020	10 000	5 296		1 720	17 016	6 200	57%	zvýšení
		3/2020	10 000	954		1 720	12 674	1 858	17%	zvýšení
20.	2+1	10/2019	3 800	3 740	1 960	500	10 000			
		11/2019	3 800	3 740	1 960	500	10 000			
		12/2019	3 800	3 740	1 960	500	10 000			
		1/2020	3 800	3 740	1 960	500	10 000			
		2/2020	10 000	3 740	1 960	500	16 200	6 200	62%	zvýšení
		3/2020	10 000	0	1 960	500	12 460	2 460	25%	zvýšení
22.	1+1	10/2019	6 111	2 143		500	8 754			
		11/2019	6 111	2 143		500	8 754			
		12/2019	6 111	2 143		500	8 754			
		1/2020	6 111	2 143		500	8 754			
		2/2020	9 189	2 143		500	11 832	3 078	35%	zvýšení
		3/2020	9 189	0		500	9 689	935	11%	zvýšení
*	zaokrouhloeno na celé číslo									
	osoba žadatele samoživitele									

Konkrétně je možné konstatovat, že u rodin č. 1, 3, 6, 20 a 22 došlo k navýšení celkového sledovaného příjmu v období 2/2020 na základě volby výše rodičovského příspěvku spojeného s novelou k 1. 1. 2020. Rodina č. 1 (2+2) doznala navýšení z celkového příjmu 10 149 Kč na 12 532 Kč, tj. o 2 383 Kč více oproti původně vyplácené částce. Tento celkový sledovaný příjem se skládá za dané období z rodičovského příspěvku, z příspěvku na živobytí a z položky děti – výživné + přídatky na dítě.

Nejvyšší navýšení můžeme sledovat u rodiny č. 6 (1+3), a to za měsíc 2/2020 na částku 17 016 Kč z původních 10 816 Kč, tj. o 6 200 Kč. Stejně tak je tomu u rodiny č. 20 (2+1).

Na konci tabulky 3 je uvedeno porovnání celkového sledovaného příjmu před a po navýšení rodičovského příspěvku.

V měsíci 2/2020 se u rodiny č. 1 (2+2) jedná o navýšení oproti měsíci 1/2020, a to o 23 %; u rodiny č. 3 (1+1) o navýšení 113 %; u rodiny č. 6 (1+3) je to navýšení o 57 %; u rodiny č. 20 (2+1) pak 62 % navýšení a u rodiny č. 22 (1+1) byl celkový sledovaný příjem rodiny navýšen o 35 %.

Oproti tomu v měsíci 3/2020 došlo oproti měsíci 1/2020, tedy před projevením se nově zvolené částky rodičovského příspěvku, u rodiny č. 1 (2+2) o navýšení pouze o 10 %; u rodiny č. 3 (1+1) se jednalo o navýšení o 92 %; u rodiny č. 6 (1+3) o navýšení o 17 %; u rodiny č. 20 (2+1) pak o 25 % navýšení a u rodiny č. 22 (1+1) byl celkový sledovaný příjem rodiny navýšen o 11 %.

Je zřejmé, že u všech rodin z výsledného vzorku došlo k navýšení celkového sledovaného rozpočtu oproti měsíci 1/2020, a to jak v měsíci 2/2020, tak v měsíci 3/2020.

Z nasbíraných dat ale také vyplývá, že u všech rodin došlo ke snížení celkového měsíčního sledovaného rozpočtu v měsíci 3/2020 oproti měsíci 2/2020.

Pokud bychom hledali **odůvodnění**, z tabulky je zřejmé, že na vině je **snížení příspěvku na živobytí**, jehož výše byla ovlivněna zvýšením rodičovského příspěvku, který byl poprvé v měsíci 2/2020 vyplácen a v měsíci 3/2020 byl v rámci stanovení výše dávky započítán do rozhodného příjmu (Česko, 2006, § 10).

U rodiny č. 1 (2+2) byl příspěvek na živobytí snížen z 3 038 Kč v měsíci 2/2020 na 1 632 Kč v měsíci 3/2020. U rodiny č. 6 (1+3) byl příspěvek na živobytí snížen z 5 296 Kč v měsíci 2/2020 na 954 Kč v měsíci 3/2020. U rodiny č. 3 (1+1), č. 20 (2+1) a č. 22 (1+1) byl nárok na dávku příspěvku na živobytí v měsíci 3/2020 oproti měsíci 2/2020, odejmut úplně.

Z kvantitativního výzkumu, který byl realizován na ÚP ČR v České Třebové v období od 1.8.2020 až 31.8.2020 a měl za cíl „v souvislosti s novelou podmínek nároku na rodičovský příspěvek k 1.1.2020 **porovnat změny a dopady ve finančním rozpočtu rodin s dětmi, pobírajícími rodičovský příspěvek a současně také dávky pomoci v hmotné nouzi, a to v období od 4. čtvrtletí 2019 do 1. čtvrtletí 2020**“ vyplývá, že:

- a) **provedení volby a zvýšení částky čerpaného rodičovského příspěvku**, která byla spojena s novelou zákona č. 117/1995, o státní sociální podpoře a její účinností od 1.1.2020, kdy byla celková částka rodičovského příspěvku zvýšena z 220 000 Kč na 300 000 Kč, znamenal **pozitivní dopad na rozpočet sledovaných rodin**;
- b) došlo ke **zvýšení celkových sledovaných rozpočtů rodin**, a to poprvé v **měsíci únoru 2020**;
- c) vyplacení zvýšené částky rodičovského příspěvku mělo za efekt **snížení celkového sledovaného rozpočtu rodin v měsíci březnu 2020 oproti měsíci únoru 2020**, a to z důvodu **snížení či úplného odejmutí příspěvku na živobytí**;
- d) **celkový součet příjmů rodin v 1. čtvrtletí 2020 však i tak byl v porovnání s 4. čtvrtletím 2019 vyšší**. Výšvih celkového příjmu rodin v únoru 2020 byl způsobený **procesní anomálií**, kdy na sebe naráží dva dávkové systémy a jejich mechanismy - „co a kdy se žádá“ a „co a kdy se vyplácí“. Přesněji, rodičovský příspěvek je vyplacen za kalendářní měsíc, za který náleží, tzn. při volbě v lednu 2020 byl poprvé ve zvýšené míře vyplacen v únoru 2020. Oproti tomu u příspěvku na živobytí jsou při stanovení výše dávky posuzovány příjmy z měsíce předchozího. To tedy znamená, že v měsíci únoru 2020 došlo k souběhu již nově vyplaceného rodičovského příspěvku a ještě z lednového příjmu stanovené dávky příspěvku na živobytí;
- e) **příspěvek na živobytí je přímo ovlivněn změnami v nastavení výše čerpání rodičovského příspěvku** a projevuje se způsobem nepřímé úměry, tzn. pokud se navýší čerpání rodičovského příspěvku, sníží se dávka příspěvku na živobytí.

5.4 Návrhy, doporučení, diskuze

Rodinná a na ni navazující sociální politika se musí odvíjet od potřeb jedinců a rodin, ale také od ekonomické situace státu, který by měl být schopen vést rodinnou a další politiky tak, aby životní úroveň rodin stoupala a nikoli klesala. Zasahuje do mnoha oblastí života společnosti, ať už se to týká bydlení, školství, trhu práce anebo zdravotnictví. Týká se však také oblasti soukromé, kdy musí být zachována autonomie rodin, její schopnost samostatně se rozhodovat. Finanční podpora musí navazovat na podporu rodin v rámci výkonu jejich funkcí, nikoli přebírat tyto role a zasahovat do vnitřního života rodin, do rozdělování sociálních rolí apod. Každá rodina prochází určitými vývojovými fázemi, řeší konkrétní problémy, potřeby (MPSV, 2023).

V rámci provedeného kvantitativního výzkumu na Úřadu práce v České Třebové v období od 1.8.2020 do 31.8.2020 byly analyzovány změny a dopady ve finančním rozpočtu rodin s dětmi, pobírajícími rodičovský příspěvek a dávky pomoci v hmotné nouzi, v souvislosti s novelou podmínek nároku na rodičovský příspěvek k 1.1.2020.

Z tohoto výzkumu vyplývá, že:

- zvýšení rodičovského příspěvku mělo pozitivní dopad na finanční rozpočet sledovaných rodin
- celkové sledované rozpočty rodin se zvýšily, zejména v únoru 2020
- vyplacení vyššího rodičovského příspěvku v únoru 2020 vedlo k dočasnému zvýšení příjmů rodin, avšak následně došlo k poklesu příjmů v březnu 2020 kvůli snížení příspěvku na živobytí
- celkové příjmy rodin v 1. čtvrtletí 2020 byly vyšší než v předchozím období, i přes dočasné anomálie v únoru 2020
- zvýšení rodičovského příspěvku vedlo ke snížení příspěvku na živobytí, což ukazuje na vzájemné propojení těchto dávek

V obecné platnosti získané výsledky naznačují několik klíčových poznatků:

- potvrzuje se význam změn v systému sociální podpory na finanční situaci rodin s dětmi
- výsledky ukazují komplexní povahu těchto dopadů, které jsou ovlivněny nejen samotnou výší dávek, ale i procesními aspekty systému vyplácení

- je nezbytné průběžně monitorovat dopady změn v podmínkách nároku na rodičovský příspěvek a sledovat, jak tyto změny ovlivňují finanční situaci rodin, na základě těchto dat je pak možné provádět evaluaci opatření a případně provádět další úpravy a optimalizace
- z těchto poznatků plyne důležitý důsledek pro politiku sociální podpory, který může sloužit jako základ pro budoucí analýzy a reformy v oblasti sociálního zabezpečení rodin s dětmi, které by lépe reflektovaly potřeby a situace rodin v různých životních situacích

Mnoho českých rodin může tápat v množství legislativních opatření a nařízení či vyhlášek včetně novel zákonů týkajících se finanční podpory rodin. Důležité je tedy poskytnout podporu rodinám při plánování financí. Vzhledem k procesní anomálii spojené s vyplácením rodičovského příspěvku a příspěvku na živobytí, je důležité, aby rodiny byly informovány o možných dopadech na jejich finanční situaci. Úřady by měly poskytnout podporu a poradenství, aby rodiny mohly lépe plánovat své výdaje a zvládat změny v rozpočtu.

Závěr

V rámci bakalářské práce bylo cílem v souvislosti s novelou podmínek nároku na rodičovský příspěvek k 1. 1. 2020 porovnat změny a dopady ve finančním rozpočtu rodin s dětmi, pobírajícími rodičovský příspěvek a současně také dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi, a to v období 4. čtvrtletí 2019 a 1. čtvrtletí 2020.

Teoretická část práce pojednávala o výzvách a proměnách tradiční rodiny, a to jak pozitivních, tak i negativních, které ovlivňují strukturu a fungování rodiny. Poukazuje na potřebu skloubení pracovního a rodinného života a zmiňuje vliv státu prostřednictvím legislativy na podporu rodin. Sociální politika je prezentována jako důležitý aspekt, který klade důraz na zdraví, vzdělání, zajištění příjmů a ochranu lidských práv. Součástí této politiky je i rodinná politika, která se zaměřuje na podporu a ochranu rodinného života a prostředí pro plnění rodinných funkcí.

Podpora rodin zahrnuje různé formy pomoci, včetně finančních a nefinančních prostředků, jako jsou sociální dávky a služby péče o děti. Práce se dále zabývala systémy podpory rodin s dětmi, s důrazem na rodičovský příspěvek.

Rodičovský příspěvek je prezentován jako forma pomoci s náklady na výchovu a výživu dětí a jsou zde zmíněny podmínky pro jeho čerpání, možnosti změny měsíčního čerpání a situace, ve kterých nárok na tento příspěvek zaniká. Novelizace od 1.1.2020 se týkala navýšení rodičovského příspěvku a rozšířením možnosti umístění dítěte do předškolní péče. Další v textu shrnutou dávkou státní sociální podpory je přídavek na dítě, který je poskytován rodinám pro výdaje spojené s výchovou a výživou dětí. Zde je také zmíněna závislost na příjmech domácnosti a podmínky pro jeho čerpání.

Pro rodiny v obtížné životní situaci s nedostatečnými příjmy je možnost žádat o dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi. Jsou zde uvedeny typy dávek, včetně příspěvku na živobytí, který pomáhá osobám nebo rodinám s nedostatečnými příjmy pokrýt základní životní potřeby.

Výstupem empirické části práce jsou přehledné tabulky se zjištěnými údaji, daty a komentáři, kde je možné porovnat s návazností na cíl práce finanční podporu rodin z hlediska počtu členů rodiny, z hlediska poskytované podpory rodin a z hlediska ostatních

aspektů. Z výzkumu vyplývá pozitivní dopad zvýšení částky rodičovského příspěvku na rozpočet rodin pobírajících dávku pomoci v hmotné nouzi, příspěvek na živobytí. Dalším důležitým poznatkem, který z výzkumu vyplývá, je, že příspěvek na živobytí je přímo ovlivněn změnami v nastavení výše čerpání rodičovského příspěvku a projevuje se způsobem nepřímé úměry. Tedy pokud dojde k navýšení čerpání rodičovského příspěvku, sníží se dávka příspěvku na živobytí. Je tedy nutné, aby rodinám byla poskytována podpora a poradenství, které by vedlo ke komplexnímu informování o možných dopadech na finanční situaci rodin a lepšímu plánování výdajů a změn v rozpočtech těchto rodin.

Seznam použitých zdrojů

Beck, P. (2012). *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením: k 1.5.2012 : komentář, právní předpisy*. ANAG.

Břeská, N., Burdová, E., & Vránová, L. ([1996-2012]). *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. ANAG.

Česko. Zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (2006).

Česko. Zákon č. 110/2006 Sb. o existenčním a životním minimu, ve znění pozdějších předpisů (2006).

Česko. Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (1995).

Česko. Zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (2014).

Česko. Vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi (2011).

CZSO.cz, Vybrané údaje o sociálním zabezpečení za rok 2020. ČSÚ, 2020. Dostupné z : 341e85c4-68c3-48e3-b093-9dc8d679dc83 (czso.cz) z [online]. [cit. 2024-02-26].

Duková, I., Duka, M., & Kohoutová, I. (2013). *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Grada.

Höhne, S. (2008). *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití*. VÚPSV. Dostupné z: s.https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_256.pdf [online]. [cit. 2023-09-26].

Höhne, S. & Palonciová J. (2023). *Ekonomické podmínky domácností. Souhrnná výzkumná zpráva z šetření „Současná česká rodina 2020-2022“*. VÚPSV. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_544.pdf [online]. [cit. 2024-01-31].

Homfray, Š., Skalková, J., & Čmolíková Cozlová, K. (2022). *Nástroje slad'ování osobního a pracovního života: z pohledu zaměstnance i zaměstnavatele*. Grada Publishing.

Koldinská, K., & Tröster, P. (2018). *Právo sociálního zabezpečení* (7., podstatně přepracované vydání). C.H. Beck.

Krebs, V. (1995). *Sociální politika: materiály k seminářům*. Vysoká škola ekonomická.

Krebs, V., & kolektiv. (2007). *Sociální politika*. Praha: Aspi.

Krebs, V., & Durdisová, J. (2010). *Sociální politika* (5. preprac. vyd). Praha: Wolters Kluwer ČR.

Matoušek, O., & Pazlarová, H. (2014). *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Portál.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Podpora rodiny, 2020. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/rodina-a-ochrana-prav-deti> [online]. [cit. 2023-09-26].

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Prioritou MPSV je podpora rodiny a ochrana práv dětí, 2020. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1248138/01_06_TZ+Prioritou+MPSV+je+podpora+rodiny+a+ochrana+pr%C3%A1v+d%C4%9Bt%C3%AD.pdf/4153bbe0-bee9-7b47-58e5-188a0730a7f9 [online]. [cit. 2023-09-26].

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, *Strategie rodinné politiky 2023-2030*, 2023. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/4552532/Cile_strategie_grafika.pdf/98027e7f-d6ef-11d9-2c61-196fb3fb3c3a [online]. [cit. 2023-11-01].

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Rodičovský příspěvek, 2023. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/rodicovsky-prispevek> [online]. [cit. 2023-09-26].

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Přídavek na dítě, 2023. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/pridavek-na-dite> [online]. [cit. 2023-09-26].

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Systém pomoci v hmotné nouzi, 2023. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/pomoc-v-hmotne-nouzi> [online]. [cit. 2023-09-26].

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Tisková zpráva, 2020. Dostupné z : https://www.mpsv.cz/documents/20142/1248138/17_02_2020+TZ+-+zv%C3%BD%C5%A1en%C3%AD+%C5%BEivotn%C3%ADho+a+existen%C4%8Dn%C3%ADho+minima.pdf/6267a261-c596-a5da-dd5e-a71b85da3cb9 [online]. [cit. 2024-01-31].

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004, o koordinaci systémů sociálního zabezpečení (2004).

Plaňava, I. (2000). *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk.

Potůček, M. (1995). *Sociální politika*. Sociologické nakladatelství.

Rydvalová, R., & Junová, B. (2011). *Jak sladit práci a rodinu: --a nezapomenout na sebe*. Grada.

Sekot, A. (2006). *Sociologie v kostce* (3. vydání). Brno: Paido.

Sobotková, I. (2012). *Psychologie rodiny* (3. vyd). Portál.

Vondrušková, A. (2020). *Rodina: populárně historická encyklopedie*. MOBA.

Seznam tabulek

Tabulka 1: KRITÉRIUM 1: Rodiny pobírající HMN-PNŽ a zároveň RP ve sledovaném období 4 Q 2019 až 1 Q 2020

Tabulka 2: KRITÉRIUM 2: Rodiny pobírající HMN – PNŽ se změnou výše RP v důsledku volby po účinnosti novely za období 4 Q 2019 až 1 Q 2020 (viz příloha 1). Tato tabulka obsahuje více dat, a proto byla vložena jako příloha 1 k této práci.

Tabulka 3: KRITÉRIUM 3: Finální vzorek žadatelů – rodiny pobírající HMN-PNŽ se změnou RP v důsledku volby ze strany žadatele o RP ve sledovaném období 4 Q 2019 až 1 Q 2020